

Identita Slovákov je hlboko slovanská

Elena Šubjaková

V posledných dvoch storočiach sa stalo predmetom vedeckých sporov vymedzenie pravlasti Slovanov, t. j. územia, kde došlo k ich etnogenéze. Dnes všeobecne prevláda tzv. **migračná teória**, podľa ktorej pravlast'ou Slovanov je najpravdepodobnejšie územie severne od Karpát, medzi Odrou, Vislou a stredným Dneprom. Odtiaľ sa, podľa tejto teórie, Slovania migráciou postupne rozšírili niekedy medzi 4. a 6. stor. na ich dnešné územia. Proti tomu však od počiatku stáli názory významných slavistov, ktorí obhajovali **autochtónnu teóriu etnogenézy Slovanov** dokazujúc, že Slovania sú pôvodným obyvateľstvom Európy. Prvým z nich bol Slováčok Pavol Jozef Šafárik, ktorý tejto téme venoval obsiahlu časť svojho diela. V tejto štúdiu poukážeme na podstatné argumenty autochtónnej teórie s osobitným zameraním na Slovákov.

1. Slovania – praobyvatelia Európy

Je známe, že slovanské národy podnes svojimi sídlami zaberajú najväčšiu časť Európy, avšak podľa najstarších historických správ pred viac než tisícročím zaujímali v Európe omnoho väčší priestor. Ich sídla sa rozprestierali od Jadranského mora až k Baltskému, od pobrežia Odry až k prameňom Donu, od pohoria Tatier v Karpatoch až k Il'menskému jazeru pri Fínskom zálive a svojou ľudnosťou už vtedy prevyšovali mnohé iné národy v Európe.

Už pred takmer dvesto rokmi zakladateľ vedeckej slavistiky Pavol Jozef Šafárik vo svojom priekopníckom monumentálnom diele *Slovanské starožitnosti* z r. 1837 prišiel k záveru, že tieto sídla zaberajú Slovania od nepamäti. Na základe rozboru a novej interpretácie rozsiahleho pramenného materiálu Šafárik zásadným spôsobom osvetľuje dovtedajšie poznatky o starobylosti slovanských národov a dokazuje, že **Slovania sú praobyvatelia Európy** obývajúci tie oblasti, v ktorých ich vidíme neskôr sídliť v historickej dobe.¹ Presne tak ako boli Heléni v Grécku, Latíni v Taliansku, Trákovia v Trácii, Kelti v Galii a Nemci v Germánii i Škandinávi, sú i Slovania v strednej, severnej, východnej i južnej Európe.

1.1. Najstaršie správy o Slovanoch

Ako upozorňuje Šafárik, v ranom stredoveku bola medzi učencami všeobecná mienka o pôvodnosti a starobylosti Slovanov v Európe. Píše: „Najstaršie isté, nijaký odpor nevyvolávajúce správy o Slovanoch, označených týmto dnes všeobecne prijatým menom, nachádzame v spisoch šiestich dejepiscov z druhej polovice 6. stor., t.j. **Prokopia** Gréka (552), **Jordanesa** Gotha (552), **Agathiasa** Gréka (590), cisára **Maurícia** Gréka (582 – 602), **Jána biskupa Biclarského** Gotha (590) a **Menandra** Gréka (594). Všetci títo spisovatelia žili alebo v Byzancii a v zemi gréckej, alebo v Taliansku, a čerpali svoje správy o Slovanoch jednak z ústnych správ a z podaní iných národov, ale i z rozpráv samých Slovanov a neraz tiež, zvlášť **Prokopios** a **Mauricius**, bezprostredne z vlastnej skúsenosti.“²

Jordanes hneď na počiatku svojej *Histórie Góto*v, hovoriac o položení rozličných národov severnej Európy, popisuje mená a sídla vtedajších Slovanov takto:

„Za Dunajom leží Dácia, v podobe venca vysokými horami ohradená, po ktorých ľavej, na sever obrátenej strane, až od prameňa rieky Visly, sa cez nesmierne priestranstvo (per immensa spatia) usadil **ľudnatý kmeň Vinidov** (Vinidarum natio populosa). Hoci sa ich mená teraz podľa rozličnosti rodov a sídel menia, predsa však bývajú nazývaní najčastejšie **Slavíni** a **Antovia**. Slavíni sídlia od mesta Novietunum a jazera zvaného Mursianske³ až po Dnester a na

¹Šafárik, Pavol Jozef: *Slovanské starožitnosti* I. § 23. Oriens, Košice 1999, s. 346.

²Šafárik, Pavol Jozef: *Slovanské starožitnosti* I. § 7.1. Oriens, Košice 1999, s. 56.

³ Neďaleko ústia rieky Drávy do Dunaja, v okolí dnešného Osijeku, ktorý sa za čias Rimanov volal Mursa.

sever až po Vislu; Antovia, súc medzi nimi najsilnejší, bývajú na okľuke Pontu⁴ od Dnestra až po Dneper, riek niekoľko dní cesty od seba vzdialených.“⁵

A inde hovorí o vojnách gótskeho kráľa Ermanarika medzi r. 332 – 350: „*Ermanarik, po premožení mnohých bojovných národov severných... a po porážke Herulov obrátil zbraň proti Venetom, ktorí hoci v boji jemu nerovní, predsa spoliehajú sa na svoj počet, spočiatku sa postavili na odpor: ale samo množstvo vo vojne nič neplatí, najmä keď na nich pritiahne rovnaké množstvo ozbrojeného ľudu. Títo, ako sme na počiatku rozpravy čiže v prehľade národov podotkli, vznikli z jedného kmeňa a teraz majú tri mená, t. Venetovia, Antovia a Slavi (Veneti, Antes, Sclavi).*“⁶

Prokopios, hovoriac o navrátení sa Herulov okolo r. 494 z krajiny na ľavom brehu Dunaja, blízko ústia Moravy, k Varnom na Baltskom mori a neskoršie k Dánom, pripomína, že na tejto ceste „*všetky národy slovanské (cuncti Sclavenorum populi) im cez svoje končiny dovolili slobodný prechod.*“ Ďalej, od počiatku panovania cisára Justiniána (527) vraj „*Huni, Slovania a susedia Slovanov Antovia, prepravujú sa cez Ister, temer každoročne s veľkým vojskom činili vpády do končín rímskych.*“ Potom uvádza: „*Ďalšie krajiny na sever (od Čierneho mora) zaujímajú nespočetné národy Antov (populi Antorum infiniti).*“ Napokon, opíšu povahu a mravy Slovanov, končí týmito slovami: „*Predtým Slovania a Antovia i meno mali jedno; oboch zaiste za starodávna menovali Spormi (Σπορμις) preto, ako sa domnievam, že σποραδην, t. roztrúsene po svojich dedinách bývajú. Preto aj rozsiahle zeme zaberajú; väčšia časť krajín na onej strane Isteru je v ich držaní.*“⁷

Vo svedectvách Agathiasa, Mauricia, Jána Biclarského a Menandra sa vyskytujú len mená Slovanov či Antov a všeobecné zmienky o zadunajských krajinách u Mauricia. Z vyššie uvedeného svedectva **Jordanesa a Prokopia** sú zrejmé predovšetkým tri veci.

Po prvé: slovanské národy asi od polovice 4. stor. už bývali tam, kde ich nachádzame v 5. a 6. stor., tieto národy teda nemohli vtrhnúť do Európy až s Hunmi (okolo r. 375).

Po druhé: Slovania boli už vtedy **neobyčajne ľudnatý a rozšírený** národ, čo je osobitne dôležité. K tomu Šafárik výstižne poznamenáva: „*Jordanes kmeň Vinidov nazýva ľudnatý, cez nesmierne priestranstvá (immensia spatia) rozšírený, čo sa týka počtu bohatý (numerositate pollentes); Prokopios, hovoriac len o polovici kmeňa slovanského, používa výraz nespočetné národy Antov. Tak sa nehovorilo o žiadnom v tejto dobe z Ázie prišlom hoci bojovnom národe, o Hunoch, Avaroch, Kozaroch, Bulharoch atď. Aj príliš skoré vyhynutie týchto presťahovancov dosvedčuje, že ich lúpežnícke húfy prichádzali len v malom počte a až tu v Európe sa zosilňovali podmanenými národmi. Naproti tomu Slovania sa nielen vo svojich starých sídlach udržali, ale okrem toho i mnohé iné krajiny úplne zaľudnili.*“

Po tretie: hoci vtedajšie slovanské národy už používali rozdielne mená podľa rôznych rodov a lokalít, pôvodne pochádzali z jedného kmeňa, ktorého staré a všeobecné meno bolo u Jordanesa **Vinidi (Veneti)**, u Prokopia **Spormi**.⁸

Najvýznamnejšie je však svedectvo **rodeného Slovana**, kyjevského mnícha **Nestora**, ktorý žil uprostred veľkého slovanského národa koncom 11. stor. a svoje správy čerpal z domácich prameňov, zo starých podaní národných povestí a spevov. Nestor píše: „*Potom po mnohých časoch usadili sa Slovania popri Dunaji, kde teraz je Uhorská zem a Bulharská. Od týchto Slovanov rozišli sa po zemi a nazvali sa menami svojimi, kde na ktorom mieste sa usadili.*“⁹ Nestor vo svojom letopise podáva zvesť o pôvode Slovanov, ktorá svedčí o starobylosti Slovanov v podunajských územiach už za čias apoštolov, čiže na prelome tisícročí.

⁴ Čierneho mora.

⁵Šafárik, Pavol Jozef: Slovanské starožitnosti I. § 7.2. Oriens, Košice 1999, s. 57.

⁶Tamže.

⁷Tamže.

⁸Tamže, s. 58.

⁹ Nestorov letopis: Povest' o dávných časoch na ruskej zemi. Preklad: Daniš Miroslav, Bratislava: Spolok slovenských spisovateľov, 2018, s. 25.

1.2. Svedectvo jazyka

O starobylosti Slovanov svedčí predovšetkým ich jazyk, ktorý je nesmierne rýdži a osobitý. Keďže slovanský jazyk svojou materiálou i formou v sebe nesie neporušenú pôvodnosť, pre Šafárika je „*neporaziteľným dôvodom kmeňovej pôvodnosti samotného národa. Taký pôvodný, samostatný, čistý, rečnícky dokonalý, bohatý, na toľko nárečí rozvetvený jazyk, ako je slovanský, nemohol nijako vzniknúť bez pôvodného, samostatného, prastarého jazyka.*“¹⁰

„*Sám jazyk, taký starý, presný a bohatý, akým je bezo sporu náš slovanský, siahajúci svojím pôvodom do oveľa staršej doby než všetky ostatné písomné i nepísomné pramene nášho dejepisu, je v mnohom ohľade nad mieru prínosným žriedlom našich národných starožítostí a často i tam, kde nás všetky iné pramene i pomôcky opúšťajú, poskytuje neočakávané mnoho svetla. Či si ho všimame v písomných pamiatkach, ktoré sa pre nás začínajú, pokiaľ ide o jednotlivé slová, už s dobou herodotovskou, pokiaľ ide o celé spisy, až s Cyrilom a Metodom (od roku) 863, alebo čerpáme zo živej studnice národného, domáceho jazyka.*“¹¹

„*Blízka príbuznosť jazyka slovanského s jazykmi iných kmeňov toho istého indoeurópskeho plemena, od starodávna sídliačich v Európe, predovšetkým s gréckym, latinským, nemeckým a litovským, vydáva výrečné svedectvo o ich očividnom príbuzenstve, čo nemožno natoľko zaznamenať medzi slovančinou a ázijskými jazykmi. To je dôkazom, že slovančina vznikla samostatne popri gréčtine, latinčine, nemčine a litovčine, hoci nie bez ich vzájomného vplyvu, a že teda aj slovanský národ v tejto časti zeme je aspoň taký starý, ako je grécky, latinský a nemecký.*“¹² Boli teda **Slovania** od starodávna zvláštnym kmeňom v rade ostatných pôvodných kmeňov európsko-azijských, práve tak, ako ich jazyk v rade ostatných pôvodných jazykov zaujíma svoje *zvláštne miesto.*“¹³

Dôležitý je tiež fakt, že v krajinách ležiacich okolo **Tatier**, kde sa v 5. a 6. stor. odrazu objavuje nescíselné množstvo Slovanov s rozličnými národnými menami, sa už v omnoho staršej dobe u spisovateľov gréckych a latinských vyskytujú mená miest a riek zreteľne slovanské.

Z **veľkého počtu** takých mien, ktoré ukazujú na slovanský pôvod, spomenieme len niektoré zreteľnejšie. Sem patrí predovšetkým staré meno panónskeho jazera **Pleso**, u Plínia (**1. stor.**) vinou prepisovačov nesprávne *Peiso* namiesto *Pelso*, u Aurélieho Victora *Pelso*, u Jordana *Pelsodis lacus*, u Guidona Ravenského *Pelsois*,¹⁴ u nemenovaného Karantanca (okolo r. 873) *Pelissa*. Slovo *pleso* vo význame *jazero* používajú až podnes Moravia a **tatranskí Slováci**.¹⁵

Na mramorovom kameni, ktorý bol v r. **157** n.l. položený za konzulov Barbata a Regula, sa nachádza nápis: „*Valerius Felix miles coh. IV. stationis TSIERNEN.*“ Ide o stanicu **Tsierna** (Čierna) na rieke Černa, ktorá vteká do Dunaja.¹⁶ Kameň sa v 19. stor. nachádzal v rumunskej Mehadii.¹⁷

Pathissus, u Plínia pomenovanie oblasti Tisy, bolo používané aj o samej rieke. Starí autori,¹⁸ počujúc o Potisí, oblasti okolo rieky Tisy,¹⁹ zamenili meno okolia na meno rieky. Tu máme zreteľný príklad zloženého slovanského slova z **1. stor. po Kr.**²⁰

¹⁰Šafárik, Pavol Jozef: Slovanské starožítosti I. § 6.2. Oriens, Košice 1999, s.42.

¹¹Šafárik, Pavol Jozef: Slovanské starožítosti I. § 3.7. Oriens, Košice 1999, s. 24.

¹²Porovnaj Šafárik, Pavol Jozef: Slovanské starožítosti I. § 6. Oriens, Košice 1999, s.45 – 46.

¹³Porovnaj tamže, s. 42.

¹⁴„In qua Pannonia est lacus maximus, qui dicitur Pelsois“ sú slová Guidona Ravenského. Niet teda pochybnosti, že týmto menom sa mieni Blatenské jazero, dnes Balaton.

¹⁵Porovnaj Šafárik, Pavol Jozef: Slovanské starožítosti I. § 11.9. Oriens, Košice 1999, s. 173.

¹⁶Rieka Černa v Rumunsku na konci Karpatského oblúka, blízko srbských hraníc v oblasti Belehradu.

¹⁷Porovnaj Šafárik, Pavol Jozef: Slovanské starožítosti I. § 11.9. Oriens, Košice 1999, s. 173.

¹⁸U Ptolemaia *Partiskon* (mesto na Tise), u Ammiana Marcellina *Parthiscus* atď. Patisie čiže Potisie, ako Pomoravie a Podunavie (v rkp. sv. Sávu okolo r. 1210), Považie a Pohronie, rus. Povoložie atď.

¹⁹Vlastné meno rieky Tisa sa vyskytuje u Jordana ako Tisia, Tysianus, u Theophylakta Simokattu v podobe Tissus, u Guidona Ravenského ako Tysia, u Konštantína Porfyrogeneta zapísané Tiza, u Einharda v znení Tiza, v najstarších domácich listinách ako Thyscia a Tyscia atď.

²⁰Porovnaj Šafárik, Pavol Jozef: Slovanské starožítosti I. § 11.9. Oriens, Košice 1999, s. 173 -174.

Iba z jazyka Slovanov sa dajú prirodzene vyložiť mená ako *Pelso*, čiže **Pleso**, *Tsierna*, čiže **Čierna** (podobne ako *pleso* – typicky slovenské slovo, Slovák dodnes vyslovuje *Čierna*), *Patusis*, čiže **Potisie**, *Granua*, čiže **Gran** (dnes **Hron**), *Pelva*, čiže **Pleva**, *Bustricius*, čiže **Bystrica**, *Karpatus* čiže **Chrbát** atď. Tieto slovanské mená, vyskytujúce sa v **1. a 2. stor.** po Kr. v **panónskych krajinách**, dokazujú, ako píše Nestor, že už v predkresťanskej dobe v podunajských zemiach skutočne bývali Praslovania.²¹

Názvy ako *Čierna*, *Pleso*, *Pleva*, *Morava*, *Chrbet*, *Brza*, *Brzava*, *Sjever*, *Srb* atď. sú od nepamäti až po dnes všeobecne používané v rovnakom význame u všetkých Slovanov, i tých najvzdialenejších, pričom u iných staroeurópskych národov niet po nich ani stopy. Tieto zemepisné mená sú nespochybniteľné svedectvá, že národ, v ktorom majú svoj pôvod, bol národ slovanský, v Európe usadený od pradávna.²²

1.3. Životný štýl Slovanov

Pavol Jozef Šafárik vo svojich *Starožitnostiach* podáva obraz Slovanov nielen z dávneho, ale aj z jeho súčasnosti, teda pred 200 rokmi. Vo svojom veľmi obsiahlom diele zhrnul charakteristické črty Slovanov pohľadom svojej doby. A hoci sa nám dnes všeličo javí inak, treba mať na pamäti, že za tých 200 rokov sa beh dejín veľmi zrýchlil. *Starožitnosti* možno vnímať ako dobovú „momentku“ Slovanov, ktorú podrobne popísal aj zdôvodnil. Základné črty utvárané počas tisícročí histórie Slovanov, odrážajúce sa v ich jazyku, mentalite i kultúre, však ostávajú a možno na nich stavať. Jeho obsiahle dielo, ktoré položilo základy vedeckej slavistiky, si i po rokoch zasluhuje našu plnú pozornosť.

Šafárik v intenciách svojej doby chápal pod pojmom *Slovanský národ* všetky slovanské kmene ako jeden mohutný celok. Preto o ňom píše ako o **gigantickom národe** s rovnakým **náboženstvom** (kresťanstvom²³) a rovnakým spisovným **jazykom** (cirkevnou slovančinou).²⁴

1.3.1. Pripútanosť k rodnej hrude

Šafárik zdôrazňuje dôležitú charakteristiku, že **Slovania** viedli usadený spôsob života, boli veľmi spätí s **pôdou** a okrem samotnej **zeme** si **nepodrobovali** žiadnemu **cudzímu národu**.²⁵ Slovanské národy od nepamäti bývali v mestách a dedinách, zaoberajúc sa orbou, hospodárstvom, remeslom, plavbou a kupectvom, a to všetko nemohlo existovať bez stálych príbytkov.

Podľa svedectva starých prameňov Slovania **oddávna** boli natrvalo usídlený národ na rozdiel od kočovníkov alebo túlavých pastierov. Tacitus o **Venedoch** hovoril, že na rozdiel od kočovných Sarmatov **stavajú domy** a v nich bývajú, čo potvrdil neskôr aj Prokopius a Jordanes. Stavanie domov viaže ľudí na určité miesta, obmedzuje ich činnosť na tesné okolie priľahlé k obci, kde si môžu zaobstarať potrebné živobytie jedine obrábaním zeme. Preto **silné pripútanie Slovanov k pôde** je prirodzený následok ich dlhodobého poľnohospodárskeho spôsobu života na jednom mieste.²⁶ Túto vlastnosť Slovanov osobitne dokladoval aj Ľudovít Štúr: „*Lud náš tak je priviazaný k ľudom svojej reči ako k zemi, ktorú ľud ten obýva, a preto tak nerád ju opúšťa a naveky sa od nej lúčiť prichádza mu len s bolesťou najväčšou. Rus, keď povie svoje „sviataja Rus“, myslí aj na svoje chrámy pravoslávne, i svojho cára, i jeho vôľu vykonávajúce zástupy, i svoj dom, i svojich ľudí, i „matušku Volgu“, i „molodca Dona“ a čo všetko ešte iné pritom: povstane mu s tým slovom na pamäť celá zem ruská vo svojej veľkosti, v svojom živote, so všetkým, čo na sebe nosí a čo je Božie. Tak cíti i Poliak pri svojej „ojczyznie“, i Slovák v slove „rodná zem“ hneď uvidí Dunaj a Tatry, tak podobne i Srb.*“²⁷

²¹ Tamže.

²² Porovnaj tamže, § 6.13. s. 54.

²³ Patria sem všetky kresťanské denominácie - rímskokatolíci, uniati (dnes gréckokatolíci), pravoslávni aj protestanti.

²⁴ Šafárik, Pavol Jozef: Dejiny slovanského jazyka a literatúry všetkých nárečí. SAV, Bratislava 1963, s. 95.

²⁵ Porovnaj Šafárik, Pavol Jozef: Slovanské starožitnosti I. § 23. Oriens, Košice 1999, s. 355

²⁶ Porovnaj tamže, s. 352.

²⁷ Štúr, Ľudovít: O národných piesňach a povestiach plemien slovanských. MS, Martin 1932

Rozdrobenie na malé **nezávislé obce** a spôsob ľudovládnej domácej správy nepovoľovali žiadne odtrhnutie sa od poľnohospodárstva. Práve spôsob **stavania** obydľí vo veľkej **vzdialenosti** od seba, ktorý podľa Prokopia bol u Slovanov zaužívaný, vydáva jasné svedectvo o tom, že prvotný a **hlavný živel Praslovanov** bolo **rolníctvo** a hospodárstvo. Takýto spôsob osídlenia možno vidieť u južných Srbov a Chorvátov, kde každá rodina bývala v strede svojich rolí. Na Slovensku sú to typické **lazy** a **kopanice**. Ľud dlhodobo žijúci takýmto spôsobom života býva prístupný, mierumilovný a pohostinný.²⁸

Ich prirodzenú povahu pochvaľujú sami ich nepriatelia. **Prokopius** o nich hovorí, že nie sú zlomyseľní ani ľstiví, ale úprimní a prostí. **Maurícus** píše, že k „*cezpoľným sú dobrotiví, usilovne sa starajú o ich udržanie, sprevádzajú ich z miesta na miesto, kam idú podľa svojej potreby*“. Podľa toho prevládajúcimi znakmi v mravnej povahe slovanských národov boli prostota bez zloby a ľsti, úprimnosť, láskavosť a ľudskosť. Ich náboženstvo, práva, obyčaje i sám spôsob života boli všade predchnuté týmto duchom.²⁹

1.3.1. Starobylá demokracia

Slovania, oddaní **rolníctvu, pastierstvu a obchodu**, nepoznali panovanie samovládca. Ako zaznamenal byzantský Prokopios, u Slovanov vždy vládla demokracia, čiže vláda ľudu: „*Týmto kmeňom, Slovenom a Antom, nevládne jednotliviec, ale už oddávna žijú v demokracii, a preto u nich šťastie i nešťastie v živote, zdar vecí rovnako ako nezdar sú im záležitosťami spoločnými*.“³⁰ Spoločenské usporiadanie u Slovanov malo oddávna **demokratický**, čiže ľudovládny charakter, a preto malo **odlišné spoločenské kategórie** ako **monarchistické** zriadenia.

Správa verejných vecí bola v rukách samého **ľudu**. Základ spoločenstva tvorili rody a kmene. Na ich čele stáli kniežatá volení starešinami rodov, prípadne ľudovým zhromaždením, nazývaným **veča**. Širším poradným orgánom kniežat bol **snem**, na ktorom sa okrem členov rady zúčastňovali správcovia jednotlivých hradských žúp – **župani**, ako aj príslušníci vojenských družín **kniežat**. Na národných snemoch vyberali a určovali radu starších, vojvodov, kňazov. Spolu spravovali veci domáce aj verejné, náboženstvo, právo, súdy, obchod i boj.³¹

Z dobových prameňov³² možno poznať pôvodné **staroslovenské hierarchické rozvrstvenie**, ktoré malo aj **vlastné pomenovanie** sociálnych stavov a vrstiev v staroslovenskej kmeňovej demokracii ako napr. **vladyka, knieža, veľmož, župan, bojar, starešina, igric, dvorník, dušník, rab** atď.³³

S demokratickým spôsobom života Slovanov súvisí i titul **knieža/kňaz** (stsl. *kbne_nzb*)³⁴ vyjadrujúci najvyšší stupeň ich spoločenskej hierarchie. Patrí k vlastným hierarchickým pomenovaniam u Slovanov a v danom období bol adekvátny latinskému titulu **rex** (*kráľ*). Dosvedčuje to arabský prameň z polovice **9. stor.** od Ibn Churdázbího, ktorý uvádza pomenovania kráľov u rôznych národov: „... *Rímsky kráľ, ktorého ľudia obyčajne volali kajsar (césar), sa volá básíl (basileios)... a kráľ Slovanov sa volá k.náz (knieža)*.“³⁵ Tento prameň priamo dokladá, že v 9. storočí u Slovanov pojem **knieža** bol na úrovni latinského **césar** i **rex**. Termín „kráľ“ sa u západných Slovanov mohol udomáčniť najskôr v 10. stor., pretože bol **odvodený** z mena franského panovníka Karola Veľkého (768 – 814), ktorý bol korunovaný za rímskeho cisára v roku 800. Po rímskom **Caesarovi(cisár)** to bol už druhý prípad, čo sa vlastné meno vládca **Karol** stalo titulom pre najvyššiu mocenskú autoritu **kráľ**.³⁶ Vzor Karola Veľkého

²⁸ Porovnaj Šafárik, Pavol Jozef: Slovanské starožitnosti I. § 23. Oriens, Košice 1999, s. 352 - 353

²⁹ Porovnaj tamže, s. 353

³⁰ Prokopios 6. stor. In Ratkoš Peter: Pramene k dejinám veľkej Moravy, SAV Bratislava 1964, s. 34

³¹ Porovnaj tamže, s. 353

³² Arabské pramene o Slovanoch a Zakon sudnij ljudem

³³ Porovnaj Ratkoš, Peter: Slovensko v dobe veľkomoravskej. Košice, 1988, s. 88 - 90

³⁴ Ondruš Šimon: Odtajnené trezory slov II., Matica Slovenská 2002, s. 26

³⁵ Marsina Richard a kol.: Pramene k Dejčinám Slovenska a Slovákov II., LIC Bratislava 1999, s. 230

³⁶ Porovnaj Ondruš, Šimon: Odtajnené trezory slov II., Matica slovenská 2002, s. 35.

ako mimoriadneho monarchu zrejme zapríčinil, že sa vo vládných kruhoch Slovanov z lat. *Carolus* udomácnilo meno *Karol –kráľ* ako synonymum absolútneho vládcu. U východných Slovanov si zachovalo aj tú istú formu – *karol'* (podľa ruskej výslovnosti).

1.3.2. Zručnosť Slovanov

Slovania pestovali všetky vtedy bežné druhy obilnín, strukoviny, olejnaté rastliny, ovocie, zeleninu, ale i technické plodiny ako ľan, a to dvojpoľným systémom **obrábania pôdy**. Chovali ošípané, hydinu, ovce, kozy, rožný dobytok aj kone. Okrem zaoberania sa **orbou, chovom dobytká a pastierstvom, boli rybári, poľovníci** a predovšetkým **brtníci a včelári**.

Podľa geopolitického polohy sa Slovania už v dávnoveku rôznou mierou venovali obchodu medzi Áziou a západnou Európou. Obchod s **jantárom** bol spočiatku v ich rukách, neskôr aspoň sčasti bol vedený cez ich zeme. Od nich sa vyvážali kožušiny, obilie, med, vosk, drevené výrobky a pod. a k nim sa dovážali prírodné plodiny i výrobky cudzích krajín, zlato a striebro, hodváb aj zbrane.³⁷

Nevšednú zručnosť dosiahli v mnohých **remeslách**, menovite v **tesárstve a kováčstve**, v **baníctve**, v **staviteľstve a lodiarstve**. Už v polovici 6. stor. ich nielen Avari, ale aj sami Gréci využívali na **stavbu a opravy korábov**.³⁸ Mali vyspelé **tkáčstvo, súkenníctvo, kožiarstvo i remenárstvo, hrnčiarstvo aj rezbárstvo**. U starých Slovákov vrcholným prejavom umenia 8. – 9. stor. bolo **šperkárstvo**. Najtypickejším produktom staroslovenského umeleckého remesla boli **gombíky** a **náušnice** s granuláciou a filigránom (ornament z jemných drôtikov). Umelecká zručnosť našich majstrov, zjavne nadväzujúca na filigránske umenie staroslovenských šperkov, sa podnes zachovala v **drotárstve**, v ktorom Slováci dosiahli svetové uznanie.³⁹

Všetky významnejšie mestá a mestečká prekvitali už dávno pred prijatím kresťanskej viery, ako je zaznamenané na Rusi, v Poľsku, v Pomoransku od najstarších čias. Podľa rázu **rovinatej a lesnatej zeme** boli tieto **mestá** predovšetkým **drevené**.⁴⁰ Rodiny žili v jednoduchých drevených príbytkoch, čiastočne zapustených do zeme (polozemnice), čo bolo z dôvodu dobrej tepelnej izolácie. Pramene nám o tom zachovali zmienku: „*V ich krajine býva tuhá zima, preto vykopú obydlia pod zemou, zastrešia ho drevenou strechou, aká pokrýva kostoly, a prihrnú na ňu zem...*“⁴¹

1.3.3. Kultúrnosť Slovanov

U Slovanov slovo **jazyk = národ**, ako nám to v 9. stor. dokladá sám Konštantín Filozof. Vo svojej *Rozprave o prekladaní* uvádza, že grécke *ethné(národy)*, sa v jazyku Slovanov vyjadruje **slovom je_nzyci**.⁴²

Jazyk a reč nielenže charakterizuje národ, ale najmä odráža jeho kultúrnu úroveň. Súdiac podľa cudzích prameňov o **spevoch slovanských bojovníkov** aj podľa prísloví latinských spisovateľov na počiatku stredoveku, v národnom **básníctve a speve, v hudbe a tanci vynikali Slovania** nad všetkými inými európskymi národmi.⁴³ Slavisti 19. stor. vyzdvihovali, že **slovesnosť a ľudová poézia sa ani u jedného národa neudomácnili** viac ako u Slovanov, avšak „*ani múzy starej Helady (Grékov) a Ríma nehanbili by sa i so svojím Homérom a Horáciom za nejedného slovanského pevca*.“⁴⁴ Dôstojným príkladom je tvorba Jána **Hollého**, ktorého nazývali aj **slovenský Homér**. A podľa Šafárika osobitne v **speve** vynikali **podtatranskí Slováci**.

³⁷ Porovnaj tamže, s. 354.

³⁸ Porovnaj tamže, s. 355.

³⁹ V r. 2019 bolo drotárstvo zapísané do nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva ako unikátne remeslo Slovákov.

⁴⁰ Porovnaj Šafárik, Pavol Jozef: *Slovanské starožitnosti I.* § 23. Oriens, Košice 1999, s. 354.

⁴¹ Pauliny, Ján: *Arabské správy o Slovanoch*. Veda, vydavateľstvo SAV, Bernolákova spoločnosť, Bratislava 1999, s. 99.

⁴² Vašica Josef: *Literární památky epochy velkomoravské*. Lidová demokracie, Praha 1966, s. 101-102.

⁴³ Porovnaj tamže, s. 354 – 355.

⁴⁴ Porovnaj Šafárik, Pavol Jozef: *Dejiny slovanského jazyka a literatúry všetkých nárečí*. SAV, Bratislava 1963, s. 97.

O človeku všeobecne veľa prezrádza jeho reč, preto osobitne na tento aspekt sa zameraj aj Šafárik: „**Slovanský jazyk má nesporne veľa dobrých vlastností a predností, čisté pevné vokalicke zakončenia, presne stanovenú kvantitu slabík, z čoho vyplýva *spevnosť* tohto jazyka a jeho použiteľnosť pre staré *klasické metrá*, ďalej jeho *veľké slovné bohatstvo*, množstvo a *rozmanitosť* jednotlivých *hlások* a ich spojení a napokon i jeho *syntax*.**“⁴⁵

„Veľký počet jednoduchých základných hlások slovenskej abecedy a ich rozmanité spájanie, nútiace ústa rýchlo a mnohostranne prispôsobovať všetky orgány potrebné v hovore, umožňujú pochopiť, kde sa berie u Slovanov oná pohotovosť v cudzích rečiach, ktorú treba u nich obdivovať a ktorá sa nedarí, alebo len zriedkavo, Francúzom, Nemcom ani Maďarom, ktorých jazyky nemajú toľko základných hlások. Slovenský jazyk je veľmi **bohatý na korenné slabiky**. Slovenská **syntax** je skoro až **bezpríkladná** v tom, že vie spojiť vrcholnú **presnosť** vo vzájomnej závislosti slov s tým najnenútenejším, **najvoľnejším slovosledom**.“⁴⁶

Šafárik opísal tiež povahu Slovanov: „K základným charakterovým črtám slovenského kmeňa ako celku patria: náboženské zmýšľanie, láska k práci, úprimná a prostodušná veselosť, láska k rodnej reči a jeho znášanlivosť. Ešte pred rozšírením kresťanstva medzi Slovanmi vedeli cudzinci o ich zbožnosti a príchylnosti k náboženstvu. Len máloktoré národy v tejto dobe sa môžu pochváliť takým množstvom domácich slov, označujúcich posvätné zvyky, toľkými a nádhernými kostolmi a púťami, tak horlivo poriadanými kvôli kultu i na tie najodľahlejšie miesta, takou hlbokou zbožnosťou...“⁴⁷

„**Poroba a nevoľníctvo prišlo k západným Slovanom** až neskôr od Nemcov, k južným od Grékov i Rimanov. K najdávnejším ustanoveniam slovenských národov prináležalo nasledujúce dôležité rozhodnutie, že Slovan väzeň alebo zajatý, nech bol v kohokoľvek moci, len čo vstúpil na slovenskú zem, hneď prestával byť nevoľníkom a nikto nemal právo na jeho osobu. Ohľadom cudzozemských nevoľníkov rovnako spomína ľudské právo cisár Maurícius. Vraj **zajatých a väzňov nedržia** vo večnej porobe ako iné národy, ale len do vymeraného času, nechávajú potom na ich vôli, aby sa, ak chcú, buď vyplatili a vrátili sa k svojim, buď zostali u nich ako slobodní a priatelia. Takéto ustanovenie ohľadom cudzincov, obmedzujúce čas ich nevoľníctva a uľahčujúce im navrátenie sa k stratenej slobode, by bolo určite slúžilo ku cti vtedajším osvieteným a pyšným Rimanom i Grékom.

Opatrovanie starcov, neduživých a chudobných osôb bolo poprednou povinnosťou a všeobecnou cnosťou Slovanov: v ich zemi **nebolo vidieť ani žobrákov, ani tulákov**. Ich neobyčajnú prívetivosť k prichádzajúcim a hosťom, vyplývajúcu z prirodzenej dobrotivosti a šľachetnosti srdca slovenského ľudu a okrem toho ešte aj uloženú zvláštnymi zákonmi ako svätú povinnosť, najviac **zvelebujú sami ich nepriaznivci, Maurícius, Helmold a i.**

Mnohoženstvo, všeobecný zvyk vtedajšieho veku, **nebolo síce u Slovanov zakázané, ale pospolitosť ľudu ostávala pri jedinej žene** a ich väčší počet sa povoľoval iba zámožným vládcom a pánom. Ich **ženy neboli ani strážené, ani zamykané** ako na Východe; ba dokonca mali dovolené podľa vôle predstupovať pred domácich a taktiež pred prichodiacich a hostí. Toto **prirodzené právo slabšieho pohlavia vydáva jasné svedectvo o ich mravnej vyspelosti**, pretože opak toho je najistejším znakom divokosti, surovosti a skazenosti národa.“⁴⁸

1.4. Dve hlavné chyby Slovanov

„Nepriaznivci by mohli vyčítať **dve hlavné chyby v mravnej povahe Slovanov**, ktoré od prastarodávna hyzdili krásny veniec ich národných cností a na celé pokolenia uvalili ťažkú biedu a pohromu, ba až neodvratnú skazu. **Prvá** z nich, uvedená už cisárom Mauriciom na konci 6. stor. a pochádzajúca z ich ľahkomyselnosti, je tá, že Slovania **žili medzi sebou v**

⁴⁵ Šafárik, Pavol Jozef: Dejiny slovenského jazyka a literatúry všetkých nárečí. SAV, Bratislava 1963, s. 79.

⁴⁶ Tamže, s. 80 – 81.

⁴⁷ Tamže, s. 86 – 87.

⁴⁸ Porovnaj tamže, s. 353 – 354.

*ustavičných nezhodách a roztržkách. Súc rozdrobení na nespočetné malé obce, žili bez starostlivosti a starosti o prítomnosť i budúcnosť, o svoju slávu a šťastie svojich potomkov a nikdy sa nedokázali povzniesť k vyššiemu politickému duchu, k zjednoteniu všetkých úsilí, s potlačením osobných vášní a náruživosti, pre domáce blaho a proti cudzej presile.*⁴⁹

*Druhá, majúca svoje žriedlo v ich živej múdrosti alebo v prílišnej vnímavosti vonkajších podnetov a akejsi nestálosti mysle po nasledovníctve, bez ustanovenia sa na tom jedinom, čo je najviac potrebné, je **prílišné obdivovanie cudzozemčiny**. K tomu od vekov lipli slovanské srdcia, takže im všetko cezpoľné bolo vždy bližšie než domáce, cudzí jazyk a spôsob života vždy príjemnejší než vlastný a materinský. Už Tacitus poukazuje na Venedov, že svoje mravy narušovali sarmatskými spôsobmi.*

*Obidve tieto chyby spôsobili, že Slovania, taký veľký, ľudnatý a rozšírený kmeň, sa už v prastarej dobe tak **Pahko dostávali do poddanstva a otroctva** hociktorému dobrodružnému, trebárs aj oveľa menšiemu národu, Keltom, Skýtom, Sarmatom, Gótom, Hunom, Avarom, Kozarom, Bulharom a i. A namiesto toho, aby zanechajúc hnev, dokázali pokoriť sa jeden druhým, povadiac sa medzi sebou, rozhodli sa **privolávať si panovníkov** a plieniteľov z **cudziny**, Variagov, Bulharov, Frankov a iných.*⁵⁰

1.5. Sťahovanie Slovanov?

Domnelé sťahovanie Slovanov do Európy v 4. – 6. stor. Šafárik považuje za výmysel a vyvracia ho práve na základe prameňov. Poukazuje na fakt, že tam kde **Ptolemaios** r. 175 umiestnil onen veľký národ Venedov a stanovil jeho sídla, tam podľa Jordana už r. 332 – 350 Ermanrik viedol vojnu so slovanskými Vinidmi. Práve tam r. 550 dejepisec Jordanes našiel po nesmiernom priestransve rozšírený ľudnatý kmeň Vinidov, ktorého sídla podrobne opísal. V priebehu tých štyroch storočí, historicky dostatočne osvetlených, nemohol ani onen domnelý nemecký „veľký národ Venedov kradmo a nevidome zo svojich sídel vyklázať a navnivoč sa rozptýliť, ani tento ľudnatý kmeň Vinidov tajne a pokútne do krajín od onoho opustených vliezť a celé to nesmierne priestransvo zaľudniť.“⁵¹

História toho veku **obširne** rozpráva o ťažení malých **národíkov**: Gótov, Burgundov, Herulov, Gepidov, Longobardov a i. z baltského pomoria, z vnútornej Germánie a Škandinávie až dole k brehom Čierneho mora, do Dácie aj Uhorska. Ale o **sťahovaní veľkého národa Venedov nie je nikde ani len najmenšia zmienka**.⁵²

Ak by sa príchod Slovanov do Európy udial až v 4. alebo v 5. stor., určite by sa bola udržala pamiatka na toto sťahovanie aspoň v národnom podaní, v piesňach a spevoch do 10. alebo 11. stor. Ale ani tu nikde niet najmenšej zmienky. Práve naopak, z Nestorovho letopisu Slovanov je zrejmé, že Slovania **sami seba pokladali za národ praeurópsky**, ktorý už za čias apoštolských býval na Rusi a niekedy v prastarej dobe niektorými svojimi odnožami zasahoval až ďaleko na juh do podunajských krajín, do niekdajšieho **Ilyrika**. O prísťahovaní Slovanov z Ázie nič nevedia ani ostatní najstarší slovanskí dejepisci Kadlubek, Boguchval, Dalimil a i., ale podľa všeobecného ľudového podania kladú **pravlasť** a pôsobisko **Slovanov** tak ako aj Nestor **do stredu Európy**.⁵³

Dosvedča to i pápež Ján X. (914 – 929) vo svojom liste kniežatám Tomislavovi Chorvátskemu a Michalovi Zachluskému, kde píše: „*Kto o tom pochybuje, že **kráľovstvá slovanské** sa počítajú medzi **prvotínami apoštolov** a všeobecnej cirkvi, prijímúc hneď v kolíske pokrm kázania apoštolskej cirkvi s mliekom viery.*“ To, na čo tu pápež naráža, presne dokladá Nestor vo svojom letopise o pôvodných sídlach Slovanov na Dunaji a v starom Ilyriku, keď hovorí o kázaní apoštolov Pavla a Ondreja medzi Slovanmi v Ilyriku a na Kyjevskej Rusi.

⁴⁹ Porovnaj tamže, s. 355.

⁵⁰ Porovnaj tamže, s. 356.

⁵¹ Porovnaj Šafárik, Pavol Jozef: Slovanské starožitosti I. § 6. Oriens, Košice 1999, s. 67.

⁵² Porovnaj tamže.

⁵³ Porovnaj tamže, s. 56.

Takáto **zhoda** dvoch vzdialených, od seba **nezávislých svedkov** je viac než pozoruhodná.⁵⁴

P. J. Šafárik sa pýta: Ako by bolo možné, žeby k pôde pripútaný národ Slovanov, ktorý zo všetkých strán napádali, sa v priebehu troch storočí (500 – 800) narýchlo rozplodil, keď popri nich Nemcom, ktorí počas celej tej doby vo veľkom násilnícky rozširovali svoje panstvá, ľudnatosti veľmi nepribudlo? Takáto domnienka odporuje nielen prirodzenej pravdepodobnosti, ale aj výslovným svedectvám vtedajších dejepiscov.

Podľa Šafárika zaujatie takých rozľahlých území Slovanmi nebolo len vojenské opanovanie, ako v prípade starého Ruska Varjagmi alebo územia na dolnom Dunaji Bulharmi, ale ich skutočné zaľudnenie. Dôkazom toho je všeobecná držba orných polí v rukách slovanského roľníckeho ľudu a nepretržité sídliská slovanských národov v týchto krajinách, okrem miest, ktoré boli neskôr opanované Nemcami, Maďarmi či Turkami. Takéto **rozšírenie slovanských národov** po značnej časti Európy **v krátkom priebehu 180 rokov** (asi 480 – 638) by nebolo možné bez nesmiernej a v histórii národov takmer bezpríkladnej ľudnatosti slovanského kmeňa.⁵⁵

Také veľké národy ako slovanský nikdy neprichádzajú odinakaľ naraz, ale vyrastajú na mieste. Na to, aby niektorý národ dosiahol takúto rozšírenosť a ľudnatosť, je potrebné tisícročie pokojného prebývania v stálych sídlach.⁵⁶

O blízkosti Slovanov v oblasti **Tisy** pri hlavnom sídle Hunov svedčí aj slovo **strava**, t.j. pohrebné hody, zapísané Jordanom v rozprave o Atilovom pohrebe r. **454**. Vieme istotne, že Sarmati, Huni, Avari, Bulhari, Kozari a Plavci, napadnúc Slovanov, v týchto cudzích krajinách sa vôbec **nezaoberali** orbou a **hospodárstvom**, ale žili len z uložených poplatkov a práce Slovanov, teda z **cudzích mozoľov**. Keby v týchto krajinách nebýval žiadny domáci ľud zaoberajúci sa hospodárstvom, nikdy by ich tak hŕfne nenapádali z jednej strany sarmatské a ázijské, z inej germánske kočovné kmene. „*V nezaludnenej krajine by nedokázali ani tak dlho vytrvať, pretože neboli zvyknuté pracovať, ale len ako kobyľky požierať plody cudzieho potu, pokiaľ tieto postačovali, a potom, stráviac ich, zase odtiahli ďalej.*“⁵⁷

Je isté, že do pravlasti Slovanov vtrhli kmene Sarmatov, Keltov, Germánov a neskoršie ázijské kočovné kmene Hunov, Avarov či Turkotátarov a jednotlivé slovanské národy dostali do poddanstva alebo do poplatnosti. História dosvedčuje, že ich panovanie tam netrvalo dlho, že jeden za druhým vymizli a okrem ich mena po nich nič nezostalo.⁵⁸

Teória o osídlení strednej a južnej Európy Slovanmi niekedy v 5. – 6. storočí **nie je** ničím **podložená**, ako na to upozorňoval P. J. Šafárik. Všetky jeho dôsledne prepracované analýzy starých prameňov ukazujú nezmyselnosť domnienky o príchode Slovanov do Európy až v čase veľkého sťahovania uralských národov. P. J. Šafárik to farbisto zdôvodňuje: „*Akože by teda bolo možné, aby Slovania na konci tohto obdobia zrazu vystúpili v spomenutých zemiach v takom veľkom počte a sile, keby ich v nich predtým boli celkom potlačili a vyhubili iné kmene? Ich drancovatelia, ktorí prichádzali s hlučom odtiaľ i stamadiaľ, sa cez ich zeme prehnali ako kobyľky a zmizli po svojom krátkom jestvovaní ako mračienka, zatiaľ čo Slovania v tichosti a v svojej utiahnutosti, obrábajúc svoje role a polia, vzrástli na národy v počte nespočítateľné a v sile nepremožiteľné.*“⁵⁹

1.6. Mlčanie prameňov

Starí **Slovania**, ktorí neboli výbojným a **podmaniteľským národom** a s okolitými, zvlášť južnými národmi bojovali omnoho menej než ich susedia Kelti, Germáni a Sarmati, sa nemohli stať v takej miere ako tamtí **predmetom pozornosti** a starostlivosti gréckych a rímskych

⁵⁴ Porovnaj Šafárik, Pavol Jozef: Slovanské starožitnosti I. § 6. Oriens, Košice 1999, s. 55.

⁵⁵ Porovnaj tamže, s. 43.

⁵⁶ Porovnaj tamže, § 23. Oriens, Košice 1999, s. 346.

⁵⁷ Porovnaj tamže, § 11. Oriens, Košice 1999, s. 177.

⁵⁸ Porovnaj tamže, s. 349.

⁵⁹ Šafárik, Pavol Jozef: Slovanské starožitnosti I. § 23. Oriens, Košice 1999, s. 347.

historikov, hoci aj boli obidvom nielen podľa mena, ale i podľa svojich sídel a pováh dobre známi.

K tomu Šafárik píše: „*Nedostatok správ o dejoch starých Slovanov má svoje príčiny jednak v mravnej povahe, jednak v zemepisnom položení národov slovanského kmeňa, a obidvoma sa dá dostatočne vysvetliť bez ujmy cti a slávy našich predkov. Starí Slovania, ak dobre rozumieme ich dejinám, boli ľudia krotkí, ktorí mali radi pokoj, orbu, remeslá a kupecký obchod, a viedli vždy radšej obranný než podmaňujúci život, sa u cudzozemských historikov, menovite gréckych a rímskych, sledujúcich obvykle len hluč vojien, a málo si všímajúcich tichú veľkosť národov, preslávili pravdaže omnoho menej, než iné lúpežnícke svetoborné národy, než ich susedia a plienitelia Skýti, Sarmati a i. Je to odveká chyba histórie, že podľa zvyku nevzdelanej zberby vždy radšej obracia svoj zreteľ k vonkajším, hlučným, krvavým, na zmysly veľmi dorážajúcim činom, než k bohumilým úkazom vnútorného života národov.*“⁶⁰

Do najstarších dejín Slovanov vnieslo najviac zmätku nejednotnosť mien, ktorými cudzí letopisci označovali slovanské kmene. Uvádzajú ich pod názvami *Slovania*, *Anti*, *Veneti* (Heneti), *Vindi* a *Sarmati*. Slovania u byzantských letopiscov sa nazývajú raz *Sarmati*, inokedy *Skýti*, ba aj *Avari* a *Geti*.

Juraj Papánek vo svojom diele *Prvé dejiny slovenského národa* píše, že Slovanmi boli Markomani, Kvádi, Anti, Spori, Búri, Sarmati a Skýti. Cituje viacerých autorov, ktorí tvrdia, že Markomani v čase pred Júliom Cézarom obývali územie Moravy a toto územie nazývali *Markomania*. Na prelome letopočtov k roku 6 n. l. uvádza: "*Rimania sa so slovenskými Moravanmi, ktorí sa nazývali Markomani, zrazili vo vojne. V tom čase sa Markomani a ostatní Slovania vymanili spod rímskeho jarma.*" Kvádi boli tiež Slovania, ktorí obývali Karpaty.⁶¹

Meno Slovanov sa v starších prameňoch nevyskytuje aj preto, lebo skoro po opanovaní ich krajiny Sarmatmi **meno panujúcich**, ako to obyčajne býva, prešlo aj na **podmanených**. V podtatranských krajinách sa zachovali pôvodní Slovania najmä v horských oblastiach, súc pripravení vždy radšej platiť daň iným lúpežným národom, ktoré ich napádali, ako opustiť svoj roľnícky život a pastierstvo a podľa zvyku iných dravcov sa vydať na zbojníctvo a lúpežníctvo. Na dôkaz toho možno uviesť jasné svedectvo očitého svedka Priska. Keď tento učený dvoran vyslaný r. 448 gréckym cisárom k Atilovi, zdržujúcemu sa vo svojom stanovišti v okolí dnešného **Tokaja** (dnes slovensko-maďarská hranica), konal so svojou družinou posolstvo, bolo mu na tejto ceste v každej dedine dodávané **proso** a namiesto vína **med** čiže medovec, ako vraj ho tamojší obyvatelia menovali.⁶² Kto by nepoznal Slovana podľa prosa a medu? Slovo *med* ukazuje v tejto čistej forme a v tomto spojení dosť zreteľne na slovanský pôvod tohto ľudu.⁶³ Je teda zrejmé, že v tom čase ázijskí Huni bývali na území Slovanov spolu s nimi.

Najstarší slovanskí letopisci Nestor, Dalimil, Pulkava, Palmota a až do 17. stor. Česi, Slováci, Korutánci, Dalmatínci, Slavónci, ba i samotní Rusi a Srbi sa zhodujú vo výslovnosti i v písaní pomenovaní *Slovane*, *slovensky jazyk* (je_nzyk) a väčšina slovanských kmeňov sa u nich nazýva *Slovane*, *Slováci*, *Slovenci*.⁶⁴

Rozľahlosť oblastí obývaných Slovanmi potvrdzujú aj arabské správy: „*Slovanské krajiny sa rozprestierajú od Stredozemného mora až po Severné more (Baltické).*“⁶⁵ Podľa týchto správ ešte v 10. stor. žili Slovania v širokej oblasti Benátok (**Venezia**), kam patrí i biskupské mesto s typicky slovanským názvom **Grado**. V polovici 10. stor. španielsky obchodník židovského

⁶⁰ Šafárik, Pavol Jozef: *Slovanské starožitnosti I.* § 23. Oriens, Košice 1999, s. 348.

⁶¹ Porovnaj Papánek, Juraj: *Historia Gentis Slavae. Prvé dejiny slovenského národa.* Faksimile pôvodného vydania, 1780. Perfekt, Bratislava 2018, s. 424, 456 a 457.

⁶² Porovnaj Šafárik, Pavol Jozef: *Slovanské starožitnosti I.* § 11. Oriens, Košice 1999, s. 176.

⁶³ Priscus hovorí o domácom, po dedinách (κατα κωμας) usadenom národe, odlišnom od Hunov, ktorých on nazýva cudzojazyčníkmi (οι βαρβαροι) spomínajúc μεδος επιχωριως καλουμενος (medum locorum incolae vocant). Porovnaj Šafárik, Pavol Jozef: *Slovanské starožitnosti I.* § 11. Oriens, Košice 1999, s. 177.

⁶⁴ Porovnaj Šafárik, Pavol Jozef: *Dejiny slovanského jazyka a literatúry všetkých nárečí.* SAV, Bratislava 1963, s. 48-49.

⁶⁵ Pauliny, Ján: *Arabské správy o Slovanoch.* Veda, vydavateľstvo SAV, Bernolákova spoločnosť, Bratislava 1999, s. 116.

pôvodu Ibrahim Ibn Jakub napísal správu, ktorá obsahuje autentické údaje čerpané z autopsie.⁶⁶ V nej píše: „Na obidvoch brehoch **Benátskej zátoky**, na miestach, kde vychádza zo Stredozemného mora, žijú **Slovania**. Na východ od zátoky žijú **Bulhari** a na **západ** od nej žijú **iné slovanské kmene**. Tí, ktorí žijú na západ od zátoky, sú najudatnejší a obyvatelia okolitých krajín sa pred nimi usilujú brániť. Títo Slovania žijú vo **vysokých neschodných horách**.“⁶⁷ Jordanes, ktorý obvykle používa všelijaké pomenovania, nazýva Slovanov **Veneti**. Hory okolo Benátskej zátoky sa dodnes nazývajú **Venetské Alpy** a celá severozápadná oblasť Benátok v taliančine **Veneto**.

Od starých gréckych a rímskych autorov vieme, že pôvodne sa Slovania nazývali **Veneti** a až neskôr **Sloveni** a **Anti**. Ešte aj v 9. stor. franské anály zaznamenali slovenského panovníka Rastica ako **kráľa Venetov**.⁶⁸ Asi nebude náhodou, že typický taliansky pokrm pizza (výslovnosť „pica“) má meno zo staroslovanského slova **pica**, čiže **jedlo**.⁶⁹

1.7. Vedecký mýtus slavistu Josefa Dobrovského

Napriek tomu, že P. J. Šafárik veľmi precízne rozobral a presvedčivo dokázal historickú realitu Slovanov ako praeurópskeho národa, všeobecne sa takmer dvesto rokov vyučuje Nemcami predložená teória o *sťahovaní národov* a príchode Slovanov do Európy okolo 5. storočia. Sám Šafárik o tom píše:

„*Pochybovať o totožnosti obidvoch národov, starých Venedov a novších Vindov, je podľa všetkého nesprávne a temer nezmyselné. Avšak navzdory tejto zhode sa objavil v novších časoch proti tomu názoru aj silný odpor z inej strany, o to pozoruhodnejší, že vzišiel od významného znalca slovančiny, slávneho Dobrovského. Jeho hlas, ako proroka a samovládca v odbore dejín a jazykospytu slovanského, bol nielen ďaleko počúvaný, ale aj tými, ktorí mu nerozumeli, prijatý za pravdivý. Niet teda divu, že pod záštitou a zástavou takéhoto vodcu, ktorý zaprel totožnosť Plíniových Venedov a Jordanových Vinidov, a tak **zničil jedným ťahom celú starobylosť Slovanov v Európe**, iní tým drzejšie a prefíkanejšie ďalej postúpili a Venedov raz za Keltov, raz za Germánov, raz za Litvanov, hneď zasa za Čudov či Finnov pokladali a Slovanov potom, na neúctu historického umenia 19. veku, vyhlásili za národ nový, mongolský, až v 5. stor. do Európy prišlý! Potýkať sa s nezmyslom a nerozumom týchto spisovateľov, medzi ktorými zaujímajú **Nemci Schütz, Parrot a Halling** popredné miesto, pokladáme za zbytočné.*“⁷⁰

„*Náš slávny a vysoko zaslúžilý bádatel' Dobrovský v prvej dobe svojho spisovateľstva o totožnosti oných Grékom a Rimanom známych Vindov a pozdejších Slovanov nemal žiadne pochybnosti. Úplne inak usudzoval a písal ten istý učenec osemnásť rokov neskôr. Potom sa domýšľa, že všetci pozdejší Slovania pochádzali od Plíniových a Ptolemaiových Srbov, bývajúcich v Ázii blízko ústia Volgy, ktorí sa vraj z Ázie do Európy presťahovali buďto až s Hunmi a po Hunoch, alebo sa usadili na severe okolo prameňov Dnestra a Volgy už o niečo skôr. Takto zničil Dobrovský prvý svoj úsudok poslednou protikladnou výpoveďou!*“⁷¹

„*Po rozvinutí celého radu svedectiev a dôvodov, ktoré môžu poslúžiť na určenie správneho významu a platnosti mena Venedov alebo Vinidov ako u starobylych národov Európy, tak aj u jej terajších obyvateľov, právom sa už môžeme pýtať každého nestranného súdneho znalca dejín a jazykov ľudských, či možno uznať za pravdivé a preukazné to, najnovšie naším Dobrovským narýchlo a **neuvážene prednesené** a niektorými **nemeckými spisovateľmi urputne a slepo zastávané** domnenie, žeby Plíniovi, Tacitovi a Ptolemaiovi Venedovia boli celkom rozdielni od*

⁶⁶ Tamže, s. 115.

⁶⁷ Tamže, s. 118.

⁶⁸ Meno kniežaťa Rastislava, resp. Rastica, Annales Bertiniani uvádzajú takto: cum Restitio Winidorum regulo (ad a. 861), Restitio Winido (ad a. 866), Restitium Winidorum regulum (ad a. 870). Zápis Restitius reprezentuje formu R'ästicъ. (Winido, windisch je nemecká forma antického Venet.) In: Stanislav, Ján: Starosloviensky jazyk 1. SPN, Bratislava 1978, s. 131.

⁶⁹ Toto slovo je stále živé v ruštine aj v češtine. V dnešnej češtine sa používa slovo **píce** v zmysle **krmivo**.

⁷⁰ Šafárik, Pavol Jozef: Slovanské starožitnosti I. § 7. Oriens, Košice 1999, s. 63.

⁷¹ Tamže, s. 63 – 64.

Jordanových Vinidov, že prví boli Nemci, druhí zasa Slovania a žeby meno nemeckých Venedov bolo prešlo na Slovanov len v zemepisnom ohľade, pretože títo sa vraj neskôr do sídel oných vtlačili a ich zaujali? ⁷²

„Ak je to, o čom nepochybujeme, dostatočne dokázané, nech potom nikto svoj **blud** v tejto veci **nezastiera menom** vznešeného **Dobrovského**, ktorému sa v pokročilom veku prihodilo to, čo sa k večeru stáva všetkým veľkým a vznešeným predmetom, keď za sebou vytvárajú dlhé a veľké tiene.“ ⁷³

2. Stredodunajská koncepcia pravlasti Slovanov

Teóriu o príchode Slovanov do strednej Európy považuje za **vedecký mýtus** aj súčasný významný ruský etymológ a slavista Oleg Nikolajevič Trubačov, ktorý posúva počiatky slovanských dejín v strednej Európe do hlbokej histórie: „*Rané antické pramene nehovoria nič o Slovanoch. Samotné meno Slovania*(vyskytujú sa aj iné ich mená: **Veneti**, **Anti**, no tak boli nazvaní až neskôr) *hodnoverne sa spomínajú v 6. stor. n.l. Napokon, milovníci prvoplánových uzáverov urobili z takéhoto zamlčania* mena Slovan vývod, že do toho času v zornom poli vtedajšieho grécko-rímskeho kultúrneho sveta Slovanov jednoducho nebolo... Pochopiteľne, že v prvej polovine 19. stor. sa ochotne k vede primiešala i **politika**. Napokon, dnes na to možno pozerat' ako na **vedecký mýtus**, jedno z veľkých poblúdení. **Slovania oddávna žili v samom srdci Európy**; na sever od Karpát, do poľských zemí, vstúpili neskôr; druhotné je aj ich veľké rozsídlenie na východ, do Podnepria i na celú Ruskú rovinu. **Povesti o prastarom živote na Dunaji** uchováva prvý ruský letopis, o tom istom hovoria i kroniky iných slovanských krajín.“ ⁷⁴

Lingvista a historik Oleg N. Trubačov (1930– 2002) je autorom **stredodunajskej koncepcie slovanskej pravlasti**. Jeho dielo *Etnogenez i kultura drevnejšich Slavian* ponúka ucelený pohľad na problematiku pôvodu Slovanov. ⁷⁵ Jeho koncepcia je postavená na širokej báze jazykových, materiálnych a písomných svedectiev. Na základe svojich výskumov dospel k záveru, že pôvodný sídelný areál (Pra)Slovanov je **stredný Dunaj** a jemu priľahlé územia, vrátane severozápadnej Panónie. Tu došlo k ich kryštalizácii a odtiaľto sa Slovania postupne rozsídli na juh i sever od stredného Dunaja(obr. č. 1). Stredodunajská koncepcia slovanskej pravlasti plne vysvetľuje a odráža dávne etymologické kontakty (pra)slovanského jazyka s cudzími etnikami, ktoré sú doložitelné iba na Dunaji. Práve toto je základom teórie autochtonnosti Slovanov v spomínanom priestore. Východiskovou metódou skúmania je tu lingvistická komparatistika. ⁷⁶

Hlavným prameňom teórie slovanskej etnogenézy v strednej Európe je staroruská **Povešť vremennych let** (PVL) mnícha Nestora (11. – 12. stor.), ktorá za pôvodné sídla Slovanov označuje oblasť stredného Dunaja. Podľa Nestora obývali Slovania Dunaj už za čias apoštolov, čiže na **začiatku nášho letopočtu**. Nestor považoval krajiny v Karpatskom oblúku (za jeho čias Uhorsko) s priľahlými územiaми za slovanskú pravlasť, odkiaľ sa všetci Slovania rozišli. Podobné svedectvá o **starobylosti** slovanského národa v dunajských oblastiach podávajú aj iní slovanskí stredovekí dejepisci – poľský **Kadľubek** (okolo 1220) i **Boguchvaľ** (†1253) a český **Dalimil** (14. stor.).

O. N. Trubačov vo svojej lingvistickej analýze Panónskej oblasti rovnako ako Šafárik poukazuje na to, že slovanská vrstva v onomastike tohto regiónu siaha do archaických čias a napriek cudzojazyčným vplyvom počas rôznych období sa uchováva doteraz. Dokladujú to mnohé latinské nápisy z tejto oblasti, pričom za kľúčový pokladá nápis z 2. – 3. stor. „DEO DoBRATI. EUTICES. SER(vus). DE(dit).“, ktorý v preklade znie: **Bohu Dobrati sluha**

⁷² Šafárik, Pavol Jozef: Dejiny slovanského jazyka a literatúry všetkých nárečí. SAV, Bratislava. 1963, s. 57 – 59.

⁷³ Šafárik, Pavol Jozef: Slovanské starožitnosti I. § 7. Oriens, Košice 1999, s. 68.

⁷⁴ Trubačov, Oleg Nikolajevič: Etnogenez i kultura drevnejšich Slavian. Nauka, Moskva 2002, s. 305.

⁷⁵ Trubačov Oleg Nikolajevič: Etnogenez i kultura drevnejšich Slavian. Moskva, Nauka 2002.

⁷⁶ Verešová, Nora (2011): Návrat k tézám O. N. Trubačeva o autochtonite Slovanov, s.128 -131.

*Eutichus posvätil.*⁷⁷ Trubačov sa tu odvoláva aj na dielo slovenského jazykovedca Jána Stanislava *Slovenský juh v stredoveku*, kde možno nájsť veľké množstvo nielen slovenských, ale aj všeobecne slovanských slov a apelatívnych spojení v súvisi s **onomastikou Panónie**.⁷⁸

Pravlasť Slovanov Trubačov lokalizuje do oblastí dnešného Slovenska, Moravy, Maďarska (Panónie) a ďalších priľahlých území stredného Dunaja. Tu má podľa neho svoje korene jadro starobylej kultúry z 5. – 4. stor. pred n. l., ktorá má súvis s indoeurópskou prakultúrou.⁷⁹

Reminiscencie na spoločnú vlasť Slovanov na Dunaji kontinuálne prechádzali z pokolenia na pokolenie a našli svoj odraz nielen v stredovekých kronikách ako *Povešť vremennych let*, *Uhorsko-poľská kronika* atď., ale aj v ľudovom folklóre, ktorý uchováva národnú pamäť a vedomie samotných Slovanov o ich pravlasti a etnickej jednote na Dunaji, ako napr. ruské ľudové piesne o bájnjej rieke **Dunaji**, ich **pramatke**.⁸⁰

„...stupeň intimity obrazov a motívov Dunaja, charakteristický pre ruské ľudové piesne, je ťažko porovnateľný s čímkoľvek podobným a nemožno ho odôvodniť cudzími výpožičkami. Stačí si prezrieť kolekciu ľudových piesní P. V. Kirejevského, kde na Dunaj chodia po vodu, v ňom močia plátno, navyše ho vo svojich predstavách miešajú s Donom (Za Donom, za Donom, za tichým Dunajom“, „z Donu, Donu... z Dunaju“) a úctivo to povyšujú na čisto ruský štýl. ... To je vidieť v odraze etnickej pamäti, ktorá skutočne uznáva za hodný u Slovanov, osobitne u ruských, len Dunaj.“⁸¹

Ako preukázal už Pavol J. Šafárik v 19. stor., teória o osídlení strednej a južnej Európy Slovanmi niekedy v 6. stor. je umelo vykonštruovaná. V súčasnej slavistike tento názor obhájil Oleg N. **Trubačov**. O tom, že Slovania, v pôvodnej transkripcii *Sloväni*,⁸² boli domácim obyvateľstvom Európy nielen na súčasných územiach, ale i v krajinách, ktoré sa dnes považujú za germánske či románske, svedčí rad priamych i nepriamych dôkazov z oblasti archeológie, písomných historických prameňov aj lingvistiky. **Sloväni**, **Sloveni** i **starí Slováci** sú pôvodní obyvatelia Európy napriek tomu, že ich väčšina historikov pod týmto názvom objavuje až v 6. – 7. stor. po Kristovi.

3. Slováci – jadro Slovanov

Historický vývin slovenského etnika je kontinuálne sledovateľný až po dnešné časy. Slovenskú identitu a kontinuitu dokladajú výsledky výskumu nielen v oblasti jazykovedy, histórie, archeológie, ale dnes už aj genetiky. V Karpatskom oblúku existovalo už v stredoveku **jednotné slovenské etnikum** ako dôsledok procesu stáročnej nadkmeňovej etnickej integrácie. Bolo spojené vedomím etnickej spolupatričnosti a spoločným samopomenovaním, čo sa následne odrazilo v spoločnom jazyku.⁸³

Podľa najnovších genetických zistení osobitne Slováci patria medzi najstarších obyvateľov Európy a na svojom území, kedysi omnoho väčšom, žijú nepretržite viac ako 8000 rokov. Slovenský znalec v odbore genetiky a analýzy DNA Vladimír **Ferák** preskúmal historický genofond Slovákov a preukázal, že pôvodní Slováci obývali oblasti severokarpatského oblúka a pridunajských nížin už 6000 rokov pred Kristom. Podľa jeho súčasných výskumov predkovia väčšiny Slovákov žijú v Európe už desiatky tisíc rokov. „Genetické korene“ takmer **85 %**

⁷⁷ Trubačov, Oleg Nikolajevič: Etnogenez i kultura drevnejšich slavjan. Moskva, Nauka 2002, s. 109 – 110.

⁷⁸ Porovnaj tamže, s. 110

⁷⁹ Porovnaj tamže, s. 116 a 249 a nasl.

⁸⁰ Tamže, s. 269 a nasl.

⁸¹ Tamže, s. 374.

⁸² S veľkou pravdepodobnosťou možno tvrdiť, že prvotný názov pre Slovanov znel **Slovi**, vo význame „používajúci slová, zrozumiteľne hovoriaci“. Z pôvodného *Slovi* vznikol druhotný derivát **Sloväni**. Pozri: Šimon Ondruš: Etnické meno Slovan – Slovan – Slováč. Proglas, máj 1997, č.1, s.16. Pôvodne vyšlo v: Slavakistické štúdie, Martin 1985.

⁸³ Porovnaj Doruľa, Ján: Dve línie v slovenskom jazykovo-historickom vývine alebo slovensko-české vzťahy v predpisovnom období. In: XII. medzinárodný zjazd slavistov v Krakove. Príspevky slovenských slavistov. Bratislava : Slovenský komitét slavistov / Slavistický kabinet SAV 1998, s. 65 – 66.

slovenskej populácie siahajú do mladšieho **paleolitu**. Iba cca 5% sú potomkovia neskorších migračných vln. Závěry výskumu ukázali, že v rámci Európy je malá korelácia medzi jazykovou a genetickou mapou: migrovali skôr kultúry ako ich nositelia. **Slovákov** z nás robí predovšetkým **jazyk a kultúra**.⁸⁴

Tieto genetické výskumy a historické pramene v spojení so *stredodunajskou koncepciou slovanskej pravlasti* ruského slavistu Trubačova naznačujú, že **Slováci sú najstaršie jadro Slovanov**. Na to poukazuje aj stredové postavenie slovenského jazyka v rámci všetkých slovanských jazykov. Slovenčina svojimi jazykovými javmi stojí v ich strede.⁸⁵ To všetko zároveň vysvetľuje, prečo Sloveni-Slováci ako svoj etnický názov majú pomenovanie pôvodne označujúce Slovanov všeobecne.

Pojem „**slovenský**“ totiž pôvodne značil „slovanský“, pretože ide o neobyčajne starý názov, pochádzajúci ešte z **čias praslovanskej jednoty**. Slováci dodnes používajú pôvodné starobyľé názvy *Slovenka* a *slovenský*. Tento archaický názov si Sloveni-Slováci uchovali bezo zmeny až podnes. To samo o sebe hovorí o tom, že žiaden nový národ, ktorý by sa odtrhol od jadra, alebo by vznikol nejakým pomešaním, by nemohol dostať takéto starobyľé meno.⁸⁶ Toponymickými výskumami slavistu Jána **Stanislava** je podložené aj tvrdenie, že dnešní **Slováci sú priamymi potomkami moravských Slovanov**.

Ako už bolo ukázané, starobylosť Slovákov v strednej Európe možno doložiť aj typicky slovenským slovom „pleso“.⁸⁷ Rímski spisovatelia, počnúc od Plínia, už v **1. stor.** n. l. poznali **Pleso** v Panónii. U Slovanov názov *pleso* vo význame jazera používajú **iba Slováci**. Ostatní Slovania ho vôbec nemajú.⁸⁸ Slovákom ho prisudzuje aj ruský slavista Trubačov.⁸⁹

To, že Panóniu obývalo slovenské etnikum, možno doložiť z viacerých prameňov. Vieme, že biskup **sv. Martin**, ktorý sa narodil v 4. stor., bol rodákom z Panónie (rímska Sabaria, dnes Szombathely v Maďarsku). Na jeho náhrobnom kameni je zaznamenané, že hlásal evanjelium aj medzi Slovanmi. Keďže sv. Martin, ako hovorí jeho životopisec, počas svojho života účinkoval iba v oblasti Galie (Francie), Talianska a Panónie, je zrejmé, že Slovania spomínaní na jeho náhrobnom kameni sa museli už vo **4. stor.** v Panónii nachádzať.

V **9. stor.** cyrilo-metodskí učenci, ktorí pôsobili v Bulharsku, ako Konštantín Preslavský a Naum, nazývali **moravských Slovanov** národom *moravským* a *panónskym*.⁹⁰ V Kosmasovej kronike z **12. stor.** sa tiež objavuje viac ráz názov **Panónia** pre celé Uhorsko v zhode s označením Moravy ako Panónie.⁹¹ V prvej polovici **18. stor.** pri preklade Kamaldulskej biblie⁹² sa zachoval latinsko-slovenský slovník, v ktorom je zaznamenaná prekladová interpretácia hesiel **Pannonia ako slovenská zem a Slavus ako Slovák**.⁹³

Toto jednoznačne potvrdzuje aj výskum Jána Stanislava, ktorý hovorí: „*Zdôrazňujem, že nijaký vážny slavista dnes, keď poznáme jednotlivé slovanské jazyky a ich historický vývin dost' podrobne, nemôže o tejto kontinuite (Sloven-Slovák) ani len zapochybovať. Pri opise osídlenia Panónie sme videli že...bola nepochybné ako celok slovenská. ... Poznanie, že Panónia bola slovenská, má veľký vedecký, kultúrny a národný význam. Preto bude potrebné osvetliť mnohé*

⁸⁴ Čo hovorí DNA o genetických koreňoch slovenskej populácie? Prednáška doc. RNDr. Vladimíra Feráka, CSc., 30. októbra 2008 v CVTI, Bratislava. Spracovala: PhDr. Marta Bartošovičová. Dostupné na internete.

⁸⁵ Porovnaj Stanislav, Ján: Dejiny slovenského jazyka I. SAV, Bratislava 1958, s. 145.

⁸⁶ Porovnaj Stanislav, Ján, Slovenský juh v stredoveku I. LIC, Bratislava 1999, s. 231.

⁸⁷ Porovnaj Šafárik, Pavol Jozef: Slovenské starožitnosti I. Oriens, Košice 1999, s. 173.

⁸⁸ Ríša Veľkomoravská. Zborník (1935), s. 20.

⁸⁹ Trubačov, Oleg Nikolajevič: Etnogenez i kultura drevnejšich Slavian. Nauka, Moskva 2002, s. 298 – 299.

⁹⁰ Stanislav, Ján: Životy slovanských apoštolov Cyrila a Metoda v legendách. MS Martin 1950, s. 102 – 111. Ondruš Š., Pauliny E.: Život a dielo Metoda. Bratislava 1985, s. 130 – 133. Prvý slovanský život Naumov. In: J. Stanislav: Životy slovanských apoštolov Cyrila a Metoda v legendách a listoch, MS Martin 1950, s. 121.

⁹¹ Kosmova kronika česká. Preklad Hrdina, Karel - Bláhová, Marie. Praha: Svoboda, 1972, s. 95, 98 a 170.

⁹² Porovnaj Krajčovič Rudolf, Žigo Pavol: Dejiny spisovnej slovenčiny, UK, Bratislava 2002, s. 120-121

⁹³ Porovnaj Krajčovič Rudolf, Žigo Pavol: Dejiny spisovnej slovenčiny, UK, Bratislava 2002, s. 121-122

problémy úplne novým spôsobom. Bude treba opraviť nejuden omyl, tradovaný v histórii i v slavistike už desaťročia a od základu prestavať naše učenie o Panónii.“⁹⁴

4. Etnická mapa Slovákov podľa Jána Stanislava

Pevné hranice medzi dvoma politickými subjektmi v dnešnom slova zmysle v stredoveku neexistovali. Boli to hranice, ktoré určovala moc konkrétneho panovníka a jeho sila, ktorou si podrobil okolitých vládcov, vynútil od nich poplatky a vojenskú podporu. Takéto mocenské hranice siahali „až po koniec vladárovoho biča“, preto sa často menili a vytvárali sa nové celky s novými hranicami.⁹⁵ Pomerne stabilné ostávali etnické celky, až dokiaľ neprišlo k úspešnej vojenskej invázii iného etnika, prípadne k inej pohrome, ktorá mala vplyv na zmenu alebo vyhladenie miestneho etnika.

Obraz o hraniciach slovenského etnika v stredoveku (obr. č. 2) si možno urobiť na základe toponymických prác Jána Stanislava. Podľa výsledkov výskumov zhrnutých v jeho diele *Slovenský juh v stredoveku* je oranžovou čiarou ohraničené územie, na ktorom sa nachádzajú miestopisné názvy obcí, vrchov a riek s jednoznačne slovenskými jazykovými prvkami, ktoré svedčia o pôvodnom a dlhodobom osídlení slovenského etnika na týchto miestach. Z mapy rozloženia **stredoslovenského dialektu** (žltá farba) vidieť, že dnešní Slováci sú potomkovia veľkého národa. V oblasti dnešného Rakúska je vyznačená aj hranica Samovej ríše podľa výskumu významného jazykovedca **Henricha Barteka**.⁹⁶ Čiastočne je stanovená aj na základe archeologických nálezov a nemeckých listín z 9. storočia. V oblasti Česka a Poľska je hranica zakreslená na základe viacerých historických, jazykových aj etnografických prvkov typických pre Slovákov. Názov *Česko-moravskej vysočiny* sám o sebe vypovedá o geografickej hranici Moravy a „Boemie“ (Boiohaemum), dnes Čiech, kde ešte v 12. stor. žilo viac ako 12 rôznych slovanských kmeňov. V tom čase boli Česi iba jedným z nich.

Jazykovedná práca J. Stanislava potvrdila i vierohodnosť Nestorovho letopisu z 11. – 12. stor., ktorý uvádza všetky kniežatá vládnuce v 9. stor. slovenskému národu, teda **Rastislava** (*Bratislava – Devín*), **Svätopluka** (*Nitra*) a **Kocel'a** (*Blatnohrad*). Nestor ich krajinu uvádza pod jediným menom ako *Slovenskú zem*, a to v singulári. Autor letopisu si je vedomý, že táto zem je obývaná tým istým obyvateľstvom. Tento údaj je o to dôležitejší, že v tom čase už jednotlivé slovanské kmene mali svoje vlastné mená, ktoré udáva práve Nestorov letopis.⁹⁷

Výsledkom vedeckých prác J. Stanislava je poznanie, že **Slováci** boli kedysi **veľký národ** rozprestierajúci sa na väčšine Dunajskej kotliny. O „**nesčíselnom národe**“ krajiny Slovenov-Slovákov hovoria i staré slovenské písomné pramene z 9. stor. ako *Život Metoda*, *Pochvalné slovo Cyrilovi a Metodovi* a iné. Aj *Aventín v Letopisoch Bavorov* zaznamenal, že Moravia mali v tom čase (k r. 872) zo všetkých Slovanov najrozsiahlejšiu ríšu.⁹⁸ Dnešné Slovensko je len maličkým územným úlomkom starého Slovenska z 9. storočia. *Slovenská zem*, ako ju nazval Nestor, si svojou geografickou rozlohou, politickým postavením na medzinárodnom poli, ale i vtedajšou kultúrnou úrovňou, ktorá dala Slovanom prvú písomnú kultúru a liturgický jazyk, si zaslúži nazývať sa **Staroslovenská ríša**. V Gorazdovej modlitbe z *Kyjevských listov* ju sami Sloveni nazvali „*cäsarstvo naše*“.

Mapa ukazuje osídlenie moravských **Slovenov**, dnes **Slovákov** a **Moravanov**, v stredoveku, teda aj za čias panovania kráľa Rastica, Kocel'a, Slavomíra a Svätopluka v 9. storočí. Jazykovedec Ján Stanislav vo svojom diele píše: „*Sme pozostatkom veľkého národa, ktorý v 9. storočí patril medzi najväčšie slovanské národy. Politika, ktorú robil Rastislav, Svätopluk i*

⁹⁴ Stanislav, Ján: *Slovenský juh v stredoveku* I. MS, Martin 1948, s. 12

⁹⁵ Porovnaj: Dvořák, Pavel: *Stopy Dávnej Minulosti 3 – Zrod národa*, RAK, Budmerice 2004, s. 82

⁹⁶ Henrich Bartek (1907-1986) profesor Slovenskej univerzity v Bratislave, je jeden z najvýznamnejších slovenských jazykovedcov a národne uvedomelých obrancov čistoty slovenského jazyka, ktorý po roku 1945 pôsobil v zahraničí.

⁹⁷ Stanislav, Ján: *Slovenský juh v stredoveku* I. MS, Martin 1948, s. 14.

⁹⁸ Havlík, L.E.: *Kronika o Velké Moravě*, Jota, Brno 2013, s.189

*Kocel' v spolupráci s byzantskými misionármi, bola politikou veľmocenskou. Je zrejmé, že bez veľkého národa a veľkého územia nemožno robiť veľmocenskú politiku. Keď máme pred očami kultúrne činy a politické udalosti v 9. storočí, vidíme, že to všetko, čo bolo veľkoryso osnované, predpokladalo veľkú kultúrnu silu tohto územia i národa a pevnú politickú moc, vojenskú organizovanosť, veľké územie i početné obyvateľstvo.*⁹⁹

4.1. Slovenská Morava

Obyvatelia staroslovenskej Moravy či „**Slovenskej zeme**“, ako ju nazýva letopisec Nestor, sa v historických prameňoch označujú menom *moravskí Sloveni* alebo *Moravania*, pričom prvý názov je **etnický** a druhý **geografický**.¹⁰⁰

Arabský kupec **Al Masúdí** (asi 890 – 956) vo svojom diele *Knihá poučenia* potvrdzuje sídla Moravanov na rieke Dunaj: „Z iných veľkých riek treba spomenúť **Dunaj**, ktorý sa v reči Slovanov nazýva aj **Morava**. Je to veľká rieka, široká okolo troch míl.¹⁰¹ **Na jej brehoch sú sídla... slovanských Moravanov.**“¹⁰² Zaujímavé je tu práve stotožnenie Dunaja s názvom Morava. Komentoval to aj autor prekladu arabského textu: „Nevedno, ako mohol al-Masúdí stotožniť Dunaj s riekou Moravou. Pravdepodobne - podľa zmyslu textu - tu ide o Moravu, prítok Dunaja pri Devíne.“¹⁰³ Je zrejmé, že takáto zámena mohla vzniknúť len na sútoku riek Moravy a Dunaja, teda tam, kde stojí devínske bralo. K tomu mohlo dôjsť len v prípade, že išlo o **veľmi významný, neuralgický bod daného geopolitického priestoru**.

Lokalita **Devín – Bratislava** patrí k najvýznamnejším geopolitickým miestam strednej Európy. Za svoj mimoriadny význam vďačí **klúčovej strategickej polohe** na sútoku európskeho **veľtoku Dunaja** a rieky Moravy. Nachádzal sa tu prastarý dunajský brod, najlepší v stredoeurópskej geografickej oblasti. Vďaka nemu sa tu križovala transeurópska magistrála z juhu na sever *Jantárová cesta* s transkontinentálnou *Hodvábnou cestou* spájajúcou **Európu s Áziou**. Práve preto sa tu sformovala **aglomerácia obchodného a mocenského charakteru**.¹⁰⁴

Oblasť Bratislavy a Devína, ktoré boli osídlené už v prehistorických obdobiach, si aj v čase, keď sa Dunaj stal hranicou Rímskej ríše – *Limes Romanus*, podržali nielen svoj **strategický význam**, ale stali sa navyše aj **hlavnými piliermi** stredoeurópskeho **kultúrneho mosta** medzi antickým svetom a barbarikom.¹⁰⁵

Rimania zvykli pomenovávať mestá na Limes Romanus podľa riek, ktoré sa vlievali do Dunaja oproti týmto mestám. Takto bolo pomenované napr. mesto **Tulln** na Dunaji pri rieke *Tulln* aj **Regensburg** pri vtoku rieky *Regen* do Dunaja či **Wiena** pri vtoku rieky *Wena* do Dunaja (v ľudovej forme *Rekawenna*¹⁰⁶). Obdobne aj mesto Ostrihom na brehu Dunaja si v nemčine zachoval názov **Gran**(r. 1047) podľa rieky *Hron* (staroslovensky *Gron*), ktorá sa oproti nemu vlievala do Dunaja.¹⁰⁷ Z toho vyplýva, že aj **mesto**, ktoré vzniklo pri vtoku rieky *Moravy* do Dunaja, bolo známe ešte z rímskych čias pod názvom **Morava**, okrem rôznych iných pomenovaní ako *civitas Dowina* či *Devingrad*. Muselo ísť o veľmi významný geopolitický bod celej stredoeurópskej lokality, keď ešte aj Dunaj v tejto oblasti sa nazýval „Moravou“. Táto sídlíštná aglomerácia, ktorú na Dunaji geograficky jednoznačne určoval sútok

⁹⁹ Stanislav, Ján: Slovenský juh v stredoveku I. MS, Martin 1948, s. 7; aj Stanislav, Ján: Kultúra starých Slovákov. Reprint pôvodiny z r. 1944. Vyd. Kubko Goral, Bratislava 1997, s. 57- 61

¹⁰⁰ Stanislav, Ján: Starosloviensky jazyk I. SPN, Bratislava 1978, s. 22

¹⁰¹ Jedna míľa mohla mať asi 2 km. Pozn.č. 17, c.d. s. 247

¹⁰² Marsina, Richard a kol.: Pramene k Dejinám Slovenska a Slovákov II. LIC, Bratislava 1999, s. 241

¹⁰³ Pauliny, Ján: Arabské správy o Slovanoch. VEDA, vyd. SAV, Bernolákova spoločnosť, Bratislava 1999, s. 113

¹⁰⁴ Porovnaj Kučera, Matúš: Bratislava a starí Slováci. O počiatkoch mesta a národa. MS, Martin 2009, s. 8 a 72

¹⁰⁵ Štefanovičová T. a kol.: Najstaršie dejiny Bratislavy. Elán, Bratislava 1993, s. 210

¹⁰⁶ Bartek, Henrich: Slováci a Ríša kráľa Sama. 2. vyd. Centro Studi Europa Orientale, Padova 1990, s. 8-9

¹⁰⁷ Hrnko, Anton: Devín. Božská perla Slovenska. Eko-konzult, Bratislava, 2009, s. 36.

s riekou Moravou, dala **meno celej krajine**.¹⁰⁸ Ale to by bolo možné len v prípade, že by išlo o **najvýznamnejšie a hlavné sídlo** krajiny.

Pomenovanie *Sloveni*, neskôr *Slováci*, je etnickým názvom obyvateľov staroslovenskej Moravy na celom jej území (*pozri mapu*), ktoré obývalo jedno slovanské etnikum *Sloveni* so spoločným jazykom, územím, históriou a kultúrou. Pôvodné meno nášho národa i krajiny sa zachovalo nezmenené až do dnešných čias v prídavnom mene *slovenský*. Ženy sa nazývali vtedy *Slovenkami* a volajú sa i dnes, iba označenie mužov v 15. storočí zmenilo koncovú príponu -en na -ák *Sloven –Slovák*. Podobná gramatická zmena formy nastala aj v prípade *Polen/Polák, Slezan/Slezák, Rusín/Rusnák*.¹⁰⁹

Avšak Slováci boli kedysi známi aj pod menom *Moravia*, ako píše významný uhorský historiograf Matej Bel.¹¹⁰ Historicky prežil názov *Moravské Slovensko* na dnešnej Morave v Česku, kde nedošlo k prerušeniu vývinu etnickej kontinuity. Jeho obyvatelia sa nazývajú Slováci a svoj kraj (strednú Moravu) sami prezentujú ako *moravské Slovácko*, bez ohľadu na to ako ich oficiálne označujú v rámci českého štátu. Nárečia tejto oblasti jazykovedec František Bartoš označuje termínom „*nárečí slovenské*“.¹¹¹ Práve vedomie širšej oblasti pôvodného slovenského územia sa v Štúrových časoch odrazilo aj v pomenovaní *Slovenské okolie*.

4.2. Prvé geografické označenie Slovenska

Dôležitým historickým potvrdením označenia našej krajiny Slovensko je regensburská listina kráľa Ľudovíta Nemca z roku 860. V nej potvrdil darovanie majetku kniežat'om Pribinom, a to v oblasti „Slougenzin marcham“, za riekou Zala. Majetok sa nachádzal v *marke Slovenčine*, ktorá sa rozprestierala na západnom brehu Blatenského jazera (*Pleso* v Panónii, dnes Balaton v Maďarsku). Názov „marka“ znamenal **pohraničné územie** medzi Franskou ríšou a cudzím územím. Na juhu existovala *Španielska marka* proti Hispánii, na severe *Dánska marka* proti doméne Dánov, na severovýchode bola rozsiahla *Srbská marka* proti polabským Srbom. Zo spôsobu pomenovania vtedajších franských *mariek* vyplýva, že v listine z r. 860 uvedené územie *Slovenčin marky* (vo fonetickom zápise nemeckého pisára) sa v danej dobe nachádzalo na hranici s krajinou *Slovenčinou* (obr. č. 3). Názov *Slovenčina* zodpovedá dnešnému názvu **Slovensko**. Je to svedectvo, že už v 9. stor. sa krajina Slovenov-Slovákov volala „Slovenčina“ v gramatickom tvare, aký dodnes používame v pojme „otčina“ (*otec – otčina, Sloven – Slovenčina*).¹¹²

Takto to chápal aj Pavol J. Šafárik pri zmienke o tejto listine: „V listine kráľa Ľudovíta z r. 860 sa používa slovo *Slovenčina* na označenie moravského kraja, z čoho sa dá usudzovať, že terajší Slováci už vtedy svoj kraj volali tak ako podnes, t. j. *Slovenčina, slovenská zem*.“¹¹³

Kontinuitu názvu „*Slovenčina*“ na označenie Slovenskej krajiny dosvedčuje súčasný ukrajinský názov pre Slovensko, ktorý ešte i dnes má tvar „Slovačina“ (Slovaččyna).¹¹⁴ Preto zápis *Slougenzin marcham* z roku **860** môžeme pokladať za prvý dokument slovenského jazyka a za **prvé známe geografické označenie Slovenska**.¹¹⁵

¹⁰⁸ V Povesti dávných čias Nestor presne toto uvádza: „...usadili sa Slovania (Slováni/Sloveni) popri Dunaji, kde teraz je Uhorská zem a Bulharská. Od týchto Slovanov rozišli sa po zemi a nazvali sa menami svojimi, kde na ktorom mieste sa usadili. Tak jedni, prichodiac, usadili sa na rieke menom Morava i nazvali sa Morava“. To značí, že tým prvým a najdôležitejším miestom, kde sa Sloveni usadili, musel byť Devín, ktorý je sídlom na Dunaji, ako píše Nestor, a zároveň aj na rieke Morave.

¹⁰⁹ Porovnaj Doruľa, Ján: Slováci medzi starými susedmi. Môžu byť aj Slováci starí? SÚJS SAV a Slovenský komitét slavistov, Bratislava 2015, s. 7, 23 a 37.

¹¹⁰ Bratislava Mateja Bela. Výber z diela *Notitia Hungariae novae historico-geografical.*, II. zv., vydaného vo Viedni r. 1735 – 1736. Zostavil J. Tibenský, poznámky L. Šášky a J. Pavelek. Obzor, Bratislava 1984, s. 131.

¹¹¹ In Stanislav, Ján: Starosloviensky jazyk I., SPN, Bratislava 1978, s. 28.

¹¹² Porovnaj Hrnko, Anton: Významnú udalosť z 20. februára 860 by sme si mali hrdo pripomínať. Blog historika A. Hrnku.

¹¹³ Pavol Jozef Šafárik: Slované starožitnosti II, čl. IX. § 42. 2.

¹¹⁴ Pozri tiráž literatúry: Ukrajina'ska mova v **Slovaččyni**. Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Šafarikianae. Monographia 13 (AFPh UŠ 71). Prešov 1996

¹¹⁵ Ďurica, S. Milan: Dejiny Slovenska a Slovákov. Lúč Bratislava 2003, s. 31

5. Kryštalizačné jadro Slovanstva

Slovo *jazyk* v staroslovenčine znamenalo *národ*. A skutočne jazyk je **určujúcim znakom národa**, jeho kultúry, spoločenskej **pamäti i historickej kontinuity**. Slováci ako pôvodní obyvatelia Panónie patrili do Rímskej ríše, čím bola zaručená ich vysoká materiálna kultúra, ale i kresťanstvo už od svojich počiatkov. V takomto prostredí sa utváral kultúrny jazyk Slovákov ešte pred príchodom byzantskej misie v 9. storočí. Z diel Klimenta Slovenského,¹¹⁶ ktoré majú vysokú štylistickú úroveň a bohatý slovník, vidieť, že už v počiatkoch svojej písomnej kultúry bola **slovenčina kultivovaná**.¹¹⁷ Preto bolo možné už v 9. storočí preložiť celú Bibliu do nášho jazyka na vysokej lexikálnej i štylistickej úrovni. To svedčí o tom, že starí Slováci už museli mať v tom čase svoj kultúrny jazyk. Podľa jazykových výskumov je **kultúrny štýl starého slovenského jazyka** preukázateľný už pred príchodom solúnskych bratov k nám.¹¹⁸ Skutočný rozmach slovenského jazyka a písomnosti nastal až vznikom prvého **slovenského písma**.

5.1. Prvé písmo Slovanov

Abeceda je jeden zo symbolov osobitnej kultúry, a tým i národnej identity. Slovákom ako prvým zo Slovanov doniesli písmená v 9. storočí Konštantín Filozof a Metod, bratia zo Solúna,.

Hoci Slovania vynikali v **ľudovej slovesnosti**, vlastnú písomnú kultúru, aká bola v staroveku u Grékov a Rimanov, nemali. Správu o vzniku prvých slovenských písmen podáva v spise **O písmenách**¹¹⁹ cyrilo-metodský učeník sv. Naum: „*Prv Sloveni, súc ešte pohanmi, nemali písmen, ale črtami (kresbami) a zárezmi črtali a hádali (lúštili). Pokrstiac sa, rímskymi a gréckymi písmenami snažili sa písať slovenskú reč bez ustrojenia.*¹²⁰ *No ako možno dobre napísať gréckymi písmenami bogъ (Boh) alebo životъ, dzälo (veľmi), alebo človäкъ, štedroty (štedrosť), alebo junostъ (mladosť), alebo ondu (kde), alebo ězyкъ (národ) a iné (slová) týmto podobné? A tak bolo po mnohé letá. Potom však človeka ľúbiaci Boh, ... zmiloval sa nad rodom slovenským*¹²¹ *a poslal im svätého Konštantína Filozofa, ktorý im zostavil 38 písmen...*“¹²²

Vo všetkých prameňoch z 9. stor. sa tieto písmená nazývajú **slovenské písmo**, až neskôr sa stali známe ako hlaholika. Je to **originálny** grafický systém pozostávajúci z 38 znakov, zvukovo presne zachytávajúci všetky **osobitosti** staroslovenského jazyka. Z fonologického hľadiska svojím originálnym princípom **fonéma = graféma** prevyšuje grécke i latinské písmo.

V tejto dokonalosti slovanských abecied žije veľkosť Konštantínovej myšlienky dodnes. Z hlaholiky tento princíp prevzala cyrilika aj azbuka, dokonca i latinka so slovenskou diakritikou dodržiava túto zásadu.¹²³ Fonetický pravopis, ktorý sa ako relikť hlaholiky zachoval v našom kultúrnom povedomí, ustanovuje aj Bernolák.¹²⁴

¹¹⁶Ján Stanislav na základe jazykovedných výskumov už v roku 1978 podal dôkaz, že cyrilo-metodský učeník Kliment bol domáceho – slovenského pôvodu. Porovnaj Stanislav, Ján: Starosloviensky jazyk I. SPN, Bratislava 1978, s. 175 a 251 –255.

¹¹⁷V otázke kultivovanosti jazyka pozri Stanislav, Ján: Starosloviensky jazyk I. SPN, Bratislava 1978, s. 19, 20 a 29; aj Stanislav, Ján: Dejiny slovenského jazyka I. SAV, Bratislava 1958, s. 217.

¹¹⁸Stanislav, Ján: Starosloviensky jazyk I. SPN, Bratislava 1978, s. 29 a 87 – 89.

¹¹⁹Nauma možno stotožniť s osobou anonymného mnícha Chrabra, ktorý napísal spis *O písmenách*, kde sa postavil na obranu „slovenského písma“ vytvoreného Konštantínom Filozofom, a ktoré je dnes známe ako hlaholika. Tento apologetický spis znikol okolo r. 893. Ide o najdôležitejší prameň slovenského písomníctva vôbec. V tomto spise je zaznamenaný aj presný rok vzniku prvého písma Slovákov, a to r. 863.

¹²⁰Tieto chrabrove slová potvrdzujú písomné pamiatky Frizinské z predcyrilometodových čias, ktoré sú zapísané latinským písmom, tak isto aj archeologické nálezy latinského písma na zlatých plaketách v Bojne

¹²¹Takýto slovný zvrät používa aj Štúr Ľudovít v 19. stor. vo svojej Predmluve: „*pre rozvítie duchovného života rodu nášho slovenského*“ - Štúr, Ľudovít: Náuka reči slovenskej. Veda vyd. SAV, Bratislava 2006 (prvá veta jeho Predmluvy)

¹²²Stanislav, Ján: Životy slovanských apoštolov Cyrila a Metoda v legendách a listoch, MS, Martin 1950, s. 117

¹²³Porovnaj Mareš, František V.: Cyrilometodějská tradice a slavistika, Torst, Praha 2000, s. 16. V slovenčine je tento princíp dodržaný až na pár výnimiek (ch a dz).

¹²⁴Bernolákvo svojej kodifikačnej príručke *Dissertatio* kodifikuje aj princípy vzťahu formy a výslovnosti písmen. Ako východisko určuje totožnosť grafém a zvuku. Pozri: Krajčovič Rudolf, Žigo Pavol: Dejiny spisovnej slovenčiny. Bratislava, Univerzita Komenského 2002, s. 136.

Vznik prvých slovenských písmen je **presne datovaný** do roku **863**, lebo podľa očitých svedkov vznikli naraz a za veľmi krátky čas. To je jeden z **unikátov** tejto abecedy, pretože pri väčšine známych abecied trvalo mnohé stáročia, kým sa vykryštalizovala ich podoba.

Slovenské písmo dalo základy prvej písomnej kultúre Slovákov. Vzniklo prvé slovenské školstvo v živom jazyku národa, čo bolo v tej dobe výnimočné. V sídle kniežat'a Rastica na Devíne Konštantín Filozof založil slovenskú hlaholskú Akadémiu, ktorá bola reálnou filiálkou **Univerzity v Konštantínopole**,¹²⁵ pretože Konštantín bol **doktorom filozofických vied**¹²⁶ na tejto univerzite. Jej činnosť bola v roku 849 obnovená konštituovaním na princípoch, ktoré neskôr charakterizovali stredoveké univerzity,¹²⁷ a stelesňovala vrcholnú úroveň európskeho vzdelania svojej doby.¹²⁸ A keďže úroveň školy sa odvíja od úrovne jej profesorov, vysoký kredit slovenskej Akadémii zaručovala osobnosť Konštantína Filozofa –jedného z najväčších vzdelancov v európskych dejinách.

Devínska hlaholská akadémia sa napriek svojmu krátkemu trvaniu (864–885) stala **kolískou písomníctva všetkých Slovanov**. Jej slovenskí absolventi Kliment, Naum, Angelár, ba aj Konštantín Preslavský založili v Bulharsku ďalšie nové školy, a to **ochridskú**¹²⁹ aj **preslavskú**¹³⁰.

V **9. stor.**, keď bol náš jazyk uznaný na medzinárodnej úrovni ako liturgický, sa uskutočnila vlastne **prvá kodifikácia slovenského jazyka**. Dostatočnou skúškou tejto kodifikácie bol úplný preklad **Svätého písma** do staroslovenčiny. Hoci sa v origináli nezachoval, máme ho doložený v písomných prameňoch, predovšetkým v *Živote Metodovom*.

Pápeži Hadrián II. v roku **869** a Ján VIII. v r. **880** potvrdili právo Slovenov-Slovákov používať staroslovenčinu ako bohoslužobný jazyk. Popri gréčtine, hebrejčine a latinčine sa **štvrtým liturgickým jazykom** vtedajšej Európy stala slovenčina. Vďaka tomu sa Slováci už v 9. storočí zaradili na vrchol európskej kresťanskej kultúry.

Slováci ako **prví zo všetkých Slovanov** dostali vlastné písmo a slovenčina sa už v 9. storočí konštituovala ako samostatný **kultivovaný jazyk**, ktorý sa stal prameňom duchovnej kultúry Slovanov. Tento prvý slovanský spisovný kultúrny jazyk, používaný a rozvíjaný u všetkých Slovanov, možno nazvať aj „**latinčinou Slovanov**“.¹³¹ Nepriamo to v 15.stor. potvrdzuje výrok talianskeho učenca pôsobiaceho na dvore kráľa Mateja Korvína, ktorý zaznamenal, že slovenčina bola uznávaná za matku všetkých slovanských jazykov.¹³² I z pohľadu dnešnej jazykovedy slovenčina svojimi jazykovými javmi má v rámci slovanských jazykov stredové postavenie.

¹²⁵ Veselý, J. Mária, O.P.: Hrob a sídlo arcibiskupa Metoděje. Praha 1992, s. 15.

¹²⁶ Filozofia bola v Byzancii kráľovnou všetkých vied. V antickej tradícii predstavovala teológia to isté čo filozofia. V kresťanskej Byzancii bola vrcholom poznania, ku ktorému smerovali všetky vedné odbory, s tým rozdielom, že termín *teológia* sa stal bežnejší ako *filozofia*. V tomto ohľade filozofia zahŕňovala aritmetiku, geometriu, hudbu, astronómiu, fyziku, logiku/dialektiku/ a estetiku. In: Ježek, V.: Byzantská paideia, vzdelávaní v Byzanci. Prešov 2006, s. 42 a 66, 69.

¹²⁷ Korporácia učiteľov a žiakov s istými právami.

¹²⁸ Univerzitu v Konštantínopole založil cisár Theodósios II. 27.februára 425. Bolo tu vytvorených 31 učiteľských miest. Univerzita bola rozdelená na katedry práva, filozofie, rétoriky, gréckej gramatiky a latinskej gramatiky. Okrem prednášok *quadrivia* (aritmetika, geometria, hudba, fyzika a astronómia) sa vyučovala tiež medicína. In: Ježek V.: Byzantská paideia, vzdelávaní v Byzanci. Prešov 2006, s. 84 – 85.

¹²⁹ Založil ju po roku 886 biskup v Ochride sv. Kliment Slovenský spolu so sv. Naumom po roku 893.

¹³⁰ Založil ju po roku 893 cár Simeon, vyznávač gréckej kultúry, a na jej čele pravdepodobne stál Konštantín Preslavský – tvorca cyriliky.

¹³¹ Porovnaj Ondruš, Šimon: Keď Sloven znamenalo Slovan. Čas. Kultúra/3.3.2011. Zdroj: <http://www.kultura-fb.sk/new/old/archive/3-3-11.htm>

¹³² Podľa výroku talianskeho učenca Marcia Galeottiho, ktorý v 15.stor. pôsobil na Akademii Istropolitane pri dvore kráľa Mateja Korvína, bola slovenčina v tom čase uznávaná za matku všetkých ostatných slovanských jazykov. Pozri: Krajčovič, Rudolf, Žigo Pavol: Dejiny spisovnej slovenčiny, Univerzita Komenského, Bratislava 2002, s. 44.

5.2. Sloveni– národ Božieho Slova

Podľa starobylej slovanskej tradície zaznamenanaj v Nestorovom letopise tvoria Sloveni-**Slováci** pôvodné **jadro Slovanov na strednom Dunaji**, odkiaľ sa Slovania rozišli po Európe. Starobylosť Slovanov z antických a ranokresťanských prameňov vysledoval v 19. stor. Pavol Jozef Šafárik. Dnes túto starobylosť možno doložiť aj výsledkami genetických výskumov. V 20. stor. Nestorovu tradíciu o pôvode Slovanov potvrdil na základe onomastickej analýzy ruský slavista Oleg N. Trubačov vo svojej koncepcii *stredodunajskej pravlasti Slovanov*. Toponymickými výskumami jazykovedca Jána **Stanislava** je podložené tvrdenie, že starí Slováci oddávna zaberali veľkú časť strednej Európy. Veľké územie i početné obyvateľstvo a kultúrna sila národa sa odrážala vo **veľmocenskej politike** slovenských panovníkov **Rastislava** a Svätopluka, ktorá iniciovala počiatky písomnej kultúry všetkých Slovanov.

Európa bola v stredoveku chápaná ako duchovná a kultúrna entita, daná svojimi kresťanskými koreňmi.¹³³ Hlaholika sa preto stala duchovným, ale tiež kultúrnym fenoménom svojej doby, vďaka ktorému sa Sloveni-Slováci už v 9. storočí stali predvojom a ohniskom duchovnej kultúry všetkých Slovanov. Konštantín Filozof svojim unikátnym ortografickým systémom postaveným na kresťanských symboloch poznačil vývoj slovenskej kultúry **svojbytným národným a kresťanským duchom**.

Ako nám zaznamenali pramene, písomná kultúra Slovákov povstala Božím Slovom. Prvé slová zapísané v našom jazyku boli slová Evanjelia: „*Na počiatku bolo Slovo a Slovo bolo u Boha a to Slovo bolo Boh.*“ (Jn 1,1) Bol to cieľavedomý výber, ako Konštantín Filozof vyzdvihol v Proglase, keď poukázal na **Slovenov** ako **národ Božieho Slova**. Tým položil základy slovenského národného bytia na vysokú mravnú úroveň. Práve tento duchovný odkaz vyjadrený v Proglase vtláčil **trvalú pečať** slovenskej kultúre, aj keď bola u nás hlaholská písomnosť násilne odstránená a nahradila ju latinská.

Keďže etnogeneticky, jazykovo, kultúrne a istým spôsobom aj územne stoja **Slováci** v strede slovanského sveta, ich **identita je bytostne slovanská**. V súlade s týmto imanentným princípom **dejinného poslania národa** i základný kameň písomnej kultúry Slovanov bol položený práve na Slovensku.

¹³³ Citát pápeža sv. Jána Pavla II.